

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

A

**VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI**

Filozofické pojetí člověka a výchovy u Alberta Camuse

Bakalářská práce

Autor: **Radovan Strnad**

Vedoucí práce: **Mgr. Miroslav Procházka, Ph.D.**

Studijní program: **Sociální pedagogika, specializace v pedagogice**

Datum odevzdání: **26. 3. 2013**

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s §47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích: 26. 3. 2013

Vlastnoruční podpis:

Poděkování

Děkuji vedoucímu své bakalářské práce panu Mgr. Miroslavu Procházkovi, Ph.D. za výborné metodické vedení, cenné odborné rady a promyšlená doporučení při zpracovávání teoretické i praktické části práce.

Abstrakt

Filozofické pojetí člověka a výchovy u Alberta Camuse

Cílem bakalářské práce je odhalit život a dílo jednoho z nejvýznamnějších a nejkontroverznějších světových filozofů Alberta Camuse, a to ve vztahu k výkladu souvislosti existencialistické koncepce člověka a současného pojetí výchovy v kontextu sociální pedagogiky.

Práce je rozdělena na dvě hlavní části. První část se zabývá představením velmi zajímavého života Alberta Camuse, vzhledem k tomu, že jeho filozofické myšlenky se často spojují s důležitými událostmi v jeho životě. Dále je uveden stručný rozbor děl Alberta Camuse. Díla jsou rozčleněna do vývojových etap. Posléze je provedena komparace názorů na otázky života a člověka v širším konceptu existenciální filozofie.

V druhé části práce autor analyzuje Camusovo pojetí vztahu člověka, prostředí a výchovy, komentuje náhledy na role a možnosti výchovy v kontextu životních situací. Zároveň porovnává, do jaké míry je současné obsahové pojetí sociální pedagogiky jako teorie a praxe pomáhání člověku předznamenáno názory filozofa a spisovatele Alberta Camuse. Závěr druhé části tvoří autorův vlastní výzkum hodnot u vysokoškolských studentů oboru Sociální pedagogika.

Klíčová slova

Biografie Alberta Camuse, díla dle vývojových etap, existencialismus, pojetí člověka, prostředí a výchovy, výchova v kontextu životních situací, Albert Camus a předznamenání oboru sociální pedagogika, hodnotový systém, metoda SEIQoL, kvalita života.

Abstract

The Philosophical Conception of a Man and Upbringing by Albert Camus

The aim of this bachelor paper is to explore the life and work of one of the world's most important and controversial philosophers, Albert Camus, in relation to the interpretation of the link between the existentialist conception of a man and the current upbringing conception in the context of social pedagogy.

The paper is divided into two main parts. The first part introduces Camus's highly interesting life considering the fact that his philosophical ideas are often related to important events in his life. This is followed by a brief analysis of Albert Camus's works. They are classified into developmental stages. Eventually, the views on issues of life and a man are compared in a broader concept of existentialist philosophy

In the second part of the paper the author analyses Camus's concept of relation of man, environment and upbringing. The views on the roles and possibilities of upbringing in the context of life situations are commented. At the same time it is compared to what extent the current content conception of social pedagogy as a theory and practice of helping a man is foreshadowed by Albert Camus's views as a philosopher and writer. The conclusion of the second part consists of the author's own research on values among university students majoring in social pedagogy.

Key words

Albert Camus's biography, works by developmental stages, existentialism, conception of a man, environment and upbringing, upbringing in the context of life situations, Albert Camus and foreshadowing the branch of social pedagogy, value system, SEIQoL method, quality of life.

Obsah

1 Úvod	1
2 Teoretická část	3
2.1 Biografie Alberta Camuse	3
2.2 Rozbor a výčet děl dle vývojových etap.....	7
2.3 Myšlenkový směr zvaný existencialismus	22
3 Praktická část	26
3.1 Analýza Camusova pojetí člověka, prostředí a výchovy	26
3.2 Role a možnosti výchovy v kontextu životních situací	32
3.3 Názory, úvahy a myšlenky, kterými obsahově Albert Camus předznamenal obor sociální pedagogika.....	36
3.4 Výzkum hodnotového systému studentů vysoké školy	43
4 Závěr	52
5 Seznam použité literatury a pramenů	54
Seznam tabulek	56
Seznam grafů	56
Seznam příloh	56

Život je souhrnem našich voleb.

Albert Einstein

1 Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybral osobnost francouzského filozofa, spisovatele, dramatika a nositele Nobelovy ceny za literaturu Alberta Camuse.

Cílem práce je přednést a odhalit život a dílo jednoho z nejvýznamnějších a nejkontroverznějších světových filozofů – Alberta Camuse, a to nejdříve ve vztahu k výkladu souvislostí existencialistické koncepce člověka a posléze ve vztahu k výkladu současného pojetí výchovy v kontextu sociální pedagogiky.

Práce bude rozdělena na dvě hlavní části. První část se bude zabývat představením velmi zajímavého života Alberta Camuse, protože jeho filozofické myšlenky se často spojují s důležitými událostmi v jeho životě. Dále naváží stručným rozborem děl, která rozčlením do několika vývojových etap. Pokračovat budu v komparaci názorů na otázky života a člověka v širším konceptu existenciální filozofie.

V druhé části práce budu analyzovat Camusovo pojetí vztahu člověka, prostředí (světa) a výchovy. Pokusím se komentovat náhledy na role a možnosti výchovy v kontextu životních situací a porovnáám, do jaké míry je současné obsahové pojetí Sociální pedagogiky, jako teorie a praxe *pomáhání člověku*, předznamenáno názory filozofa a spisovatele Alberta Camuse. Aktuální pojetí hodnot v souvislosti s kvalitou života doložím výzkumem. Bude proveden u vysokoškolských studentů oboru Sociální pedagogika. Použiji metodu SEIQoL dle prof. J. Křivohlavého z jeho publikace *Psychologie zdraví*.

Albert Camus mě zaujal nejen svými myšlenkami, ale také zajímavými romány, které za svého krátkého života stihl napsat. Ponořil jsem se také do studia jeho nelehkého života. Z tohoto důvodu jsme se s vedoucím bakalářské práce domluvili o možnosti napsat o osobnosti Alberta Camuse bakalářskou práci.

Francouzského spisovatele, dramatika a filozofa jsem si vybral také proto, že není příliš známý, oproti třeba Jeanu Paulu Sartrovi. Při čtení děl Alberta Camuse mi vyvstávaly na mysli tyto otázky:

- Co je cenné v lidském životě?
- Jak prožít svůj život tak, aby byl šťastný?
- Jak učinit svůj život bohatým a smysluplným?
- Stojí to za to, aby byl život vůbec žit?
- V čem bychom mohli najít význam lidské existence?

Albert Camus, tento francouzsko – alžírský spisovatel, filozof a novinář, je řazen do specifické formy existenciální filozofie nazývané *absurdismus*.

Absurdismus, který nacházíme ve spisech Alberta Camuse, má kořeny v díle ruského spisovatele Dostojevského, ve filozofii Sörena Kierkegaarda a v nihilismu Friedricha Nietzscheho. Camus vyšel z některých myšlenek výše uvedených filozofů, tvůrčím způsobem je zpracoval, a přestože nebyl akademickým profesorem, velmi výrazně ovlivnil filozofické myšlení v polovině dvacátého století. Řada jeho myšlenek se vztahuje k dnešní době.

Albert Camus své existenční cíle viděl v *principech lidské solidarity a naprostém odmítání zla*. Reagoval také otázky *smysluplnosti života* a otázky ztráty víry v tradiční hodnoty. Ve svých dílech ukazuje, že má smysl žít. Ukazuje také, že není důvod ve složitých životních situacích hned vše vzdávat, ale že je nutno bojovat za každou cenu (řeší otázky *revolty člověka*).

Ve své bakalářské práci se chci také zaměřit na podstatné okolnosti Camusova složitého života tak, aby čtenář mohl pochopit souvislosti s jeho literární tvorbou. V práci vycházím především z *románů*, ve kterých se Camusův život promítá nejčastěji a které nás inspirují pro hledání *souvislosti s výchovou*. Dále pracuji s ostatní dostupnou literaturou, kterou mám uvedenu v seznamu použité literatury. Stěžejní literatura, ze které vycházím nejvíce, je Pelikánova *Výchova jako teoretický problém* (Pelikán, 1995). V této publikaci autor postihuje výchovu v celé její rozmanitosti a jeho myšlenky jsou natolik aktuální, že jsem se na ně zaměřil ve své bakalářské práci.

S vedoucím své bakalářské práce nemohu popsat a obsáhnout život, dílo a myšlenky Alberta Camuse v rozsáhlé celistvosti, avšak pokusím se vystihnout údaje nejzajímavější. Neovládám francouzský jazyk, a tak používám překlady Camusových děl do češtiny a využívám také některé zdroje v angličtině. Jsem si vědom toho, že na filozofické rovině bych mohl rozebrat názory Alberta Camuse obsáhleji, avšak ve své práci se zaměřím spíše *na spojitost Camusovy osobnosti a jeho myšlenek s výchovou* a pokusím se tak nalézt určitou *souvislost se studijním oborem Sociální pedagogika*.

2 Teoretická část

2.1 Biografie Alberta Camuse

Albert Camus (1913–1960) byl francouzsko-alžírským novinářem, dramatikem, romanopiscem, spisovatelem filozofických esejí. Byl také nositelem Nobelovy ceny za literaturu, kterou získal v roce 1957.

Přestože neměl hluboké akademické vzdělání ve filozofii, jeho literární práce zahrnují mnoho kritik, článků, esejí a proslovů, kterými významně obohatil řadu oblastí *tzv. morální filozofie*. Tyto literární práce byly živé nejen v jeho době, ale jsou aktuální pro analýzu společenských poměrů dnešního světa. Zabýval se problematikou terorismu a politického násilí, problémem sebevraždy, trestem smrti, problémem společenské spravedlnosti aj. V situaci, kdy mu byla udělena Nobelova cena, příslušný výbor zdůvodnil tuto poctu *trvalým úsilím autora, který se snaží o objasnění problémů lidského svědomí v naší době* (Todd, 2000).

Jako autora lidského svědomí a mistra imaginativní literatury, autora nových hlubokých pohledů do morálky moderní společnosti oceňovali Camuse nejen příslušníci jeho generace, ale takto je ceněn dodnes.

Albert Camus byl na vrcholu své kariéry, pracoval na autobiografické novele, plánoval nové divadelní projekty, podílel se na filmových a televizních scénářích, živě se zajímal o boj za osvobození svého rodného Alžírka. Všechny plány ukončila automobilová nehoda v malé obci Villeblevin ve Francii v roce 1960. Automobil řídil jeho přítel a nakladatel jeho děl, který rovněž při nehodě zahynul. Albertu Camusovi bylo pouhých 46 let.

Albert Camus se narodil 7. listopadu 1913 v Mondovi, v malé vesnici poblíž přístavního města Boné (v současné době jménem Annaba), ve francouzské oblasti bývalého francouzského Alžírka. Byl druhým dítětem válečného vysloužilce a zřízence vinařské společnosti Luciena Augusta Camuse a Catheriny Marie Cardony, která byla v domácnosti a jen na část pracovního úvazku pracovala jako tovární dělnice. Matka byla španělskou emigrantkou, byla negramotná, trpěla částečnou hluchotou a vadou řeči (Todd, 2000).

Krátce po vypuknutí 1. světové války, když Camusovi nebyl ani jeden rok, byl jeho otec povolán znovu do armády a při jedné z prvních bitev na řece Marně byl usmrcen granátem. Jako dítě se Camus dozvěděl, že jeho otec byl vážně nemocen, a to proto, že

přihlížel veřejné popravě. Tento příběh, jenž byl později ztvárněn v románu *Cizinec*, silně ovlivnil Camuse a byl motivem k jeho odmítání trestu smrti.

Po otcově smrti se Albert Camus, jeho matka a starší bratr přestěhovali do Alžírka, kde žil matčin strýc a Camusova babička. Babička brzy zemřela na rakovinu jater, zatímco strýc, který žil také ve stejném bytě, byl ochrnutý. V rodině žil ještě další strýc. Rodina bydlela v prvním poschodí sešlého domu v dělnickém okrese Belcourt. Matka přivydělávala chudé rodině prací v muniční továrně, trpěla permanentní melancholií. Albert Camus zobrazil toto období svého života v autobiografickém románu *První člověk*, dílo vyšlo až po jeho smrti v roce 1994 (fragment textu byl nalezen na místě autonehody, při které Camus zemřel). Román obsahuje směs vzpomínek na bídu, kterou viděl kolem sebe, na byt bez koupelny, s tureckým záchodem, bez elektřiny, bez tekoucí vody, ale také vzpomínek na dětské hry, rodinná setkání, krásné západy slunce, hory, poušť. Můžeme zde najít komparaci pozitivních a negativních důsledků výchovy a prostředí. Přírodní jevy a interakce s nejbližším okolím na něj měly kladný účinek, ale sociálně nežádoucí prostředí, jako byla nemožnost se umýt doma vodou nebo si rozsvítit, zanechalo v Camusově osobnosti stopy. Zmíněné prožitky ho vedly k *hlubšímu přemýšlení o životě*, jak se později ukázalo v jeho dílech. Camus navštěvoval místní základní školu a učitel Louis Germain si brzy všiml neobyčejné přirozené inteligence svého žáka. Věnoval mu mimořádnou pozornost, rozšiřoval mu duševní obzor tím, že ho uváděl do novověké historie, seznamoval ho s literaturou a se světem, který byl v rozporu s bídou, ve které žila Camusova rodina a většina nájemníků v domě (Todd, 2000).

Vzhledem k tomu, že Camus byl synem válečného vysloužilce padlého ve válce, byl po intervenci zmíněného učitele přijat na prestižní střední školu (Grand Lycee), která připravovala studenty na univerzitní studium. Škola ho sice přijala, avšak dívala se na něj jako na příslušníka blízké uzavřené muslimské komunity. Odtud v Camusově osobnosti vyrůstal pocit *outsidera-cizince*, jež se vine celou jeho tvorbou.

Během středoškolských studií se stal z Camuse náruživý čtenář. Četl díla Gida, Prousta, Verlaina, Bergsona a mnoha dalších francouzských i jiných autorů. V oblibě měl romány Dostojevského a Tolstého. Věnoval se angličtině a latině. Začal se rozvíjet také jeho celoživotní zájem o literaturu, výtvarné umění, divadlo a film. Aktivně provozoval sport, zvláště pak kopanou, působil dokonce jako brankář ve školním klubu. V průběhu studií byl však Camus postižen první vážnou atakou tuberkulózy, která mu následně ztrpčovala další roky života (Todd, 2000).

V červnu v roce 1932 ukončil Albert Camus bakalářská studia na Alžírské univerzitě. V té době publikoval již články v časopise *Sud*, literárním měsíčníku a uvažoval o kariéře žurnalisty či umělce, nebo o studiu vyššího (magisterského) stupně univerzitního vzdělání, které by mu umožnilo vykonávat povolání pedagoga. Toto studium dokončil v květnu 1936 obhájením práce o filozofii Plotinia; práce byla analýzou filozofických koncepcí novoplatonismu a křesťanství.

Léta 1933–1937 jsou poznamenána hektickou činností A. Camuse. V tomto období dokončil vysokoškolská studia, pracoval na částečný úvazek, oženil se se svou první ženou Simone Hié, po roce se rozvedl, krátce vstoupil do komunistické strany a úspěšně započal svou profesionální spisovatelskou kariéru. Kromě jiných činností se věnoval i vykonávání rutinních kancelářských prací, jako např. zaznamenávání meteorologických údajů. Dále soukromě doučoval studenty nebo vybíral poplatky za parkování aut (Todd, 2000).

Do Komunistické strany Francie vstoupil Camus na jaře v roce 1935, ani ne tak pro ideologickou spřízněnost s komunistickou ideologií marxismu-leninismu, ale především v reakci na občanskou válku ve Španělsku, na blížící se nebezpečí fašismu.

V roce 1936 byla založena nezávislá Komunistická strana Alžíru, Camus však začal podporovat aktivity Alžírské lidové strany (Le Parti du Peuple Algérien), tím si znepřátelil členy komunistické strany, byl obviněn z trockismu a v roce 1937 byl z komunistické strany vyloučen (Todd, 2000).

V roce 1935 založil *Divadlo pracujících (Théâtre du Travail)*, které bylo v roce 1937 přejmenováno na *Týmové divadlo (Théâtre de l'Equipe)*, toto divadlo přežilo do roku 1939. V období let 1937 – 1939 psal do socialistických novin *Alger – Républicain*, jeho články se zaměřovaly na nepříznivou situaci rolníků v některých oblastech Francie. V letech 1939 – 1940 připravoval také podobné články do časopisu *Soir – Républicain*. Své filozofické názory uplatnil především v dramatu *Caligula* (1938), dále v *Mýtu o Sisyfovi (Le mythe de Sisyphe – 1941)* a v románu *Cizinec (L'Étranger – 1942)*.

Vzhledem ke své nemoci (tuberkulóze) nebyl Camus povolán do armády. V roce 1940 se podruhé oženil s matematickou a klavíristkou Francine Faure, manželství však nebylo šťastné. Sám Camus instituci manželství zpochybňoval, svou ženu sice miloval, ale v manželství se necítil dobře, kromě jiného také proto, že jeho žena měla řadu milostných afér. Přesto, že z manželství Camuse a Franciny vzešla dvojčata Catherine a Jean, Camus rodinu opustil. Finančně se však o ni postaral. Sám o sobě tvrdil, že nemá předpoklady pro úspěšné manželství (Todd, 2000).

Na začátku prvního stadia 2. světové války byl Camus z Alžíru vyhoštěn. V Paříži začal pracovat pro časopis *Paris – Soir* a podílel se také na vydávání ilegálního deníku *Combat*, jehož šéfredaktorem se potom stal v letech 1944–1947. Od roku 1943 působil Camus také jako jazykový lektor pro významné nakladatelství *Gallimard*. Jeho počáteční postoj k válce byl odmítavý, neboť byl pacifistou. Když však viděl, jakých zločinů se ve Francii dopouští německá soldateska, aktivně se zapojil do hnutí francouzského protifašistického odporu. Po válce se stal nekompromisním kritikem totalitních politických systémů a ideologií. Jako *filozof absurdního* se zařadil mezi přední francouzské intelektuály. Po druhé světové válce se Camus věnuje literatuře, je však také aktivním komentátorem politických událostí, které probíhaly Evropě, sbližuje se s Jeanem Paulem Sartrem a *existencialistickou filozofií* (Todd, 2000).

Se Sartrem se později názorově i lidsky rozešli, měli rozdílné pohledy na politiku bývalého Sovětského svazu a na použití násilí v politickém boji. Sartre se však po Camusově smrti ke svému literárnímu kolegovi přihlásil jako ke svému příteli.

Hlavní životopisná data o Albertu Camusovi shrnuje Příloha 1 mé bakalářské práce.

2.2 Rozbor a výčet děl dle vývojových etap

Albert Camus se ve svých dílech soustředil na problematiku odcizenosti a vzpoury, často se u něj objevuje téma strachu ze samoty. Jeho díla jsou tak reakcí na ztrátu tradičních hodnot ve společnosti a zároveň reakcí na přesvědčení současného člověka o *nesmyslnosti a absurdnosti života*.

Dle jednotlivých děl Alberta Camuse tak můžeme usoudit, že podle tohoto spisovatele, nositele Nobelovy ceny za literaturu (1957), je člověk vržen do *absurdního světa*. Východisko z absurdity vidí v osobním vzdoru pomocí zvláštní strategie, podle které se absurdno *přijme jako nevyhnutelnost*. Smířit se s absurdnem znamená vlastně nad ním zvítězit – prototypem takto jednajícího člověka je *Sisyfos*. Tuto soukromou revoltu však sám Camus nahlíží později jako nedostatečnou a snaží se vzdor proti absurdnu pojmut jako zápas za univerzální hodnoty, které člověk ukládá světu – *člověk vpravdě revoltující*, který bojuje se životem, stává se mravní bytostí.

Třebaže sám autor odmítal řazení svého díla ke směru *existencialismus*, mnohé podstatné prvky tohoto směru v Camusových myšlenkách, esejích, příbězích i románech nalezneme. Již německý filozof Karl Jaspers (1883–1969) ve své filozofii (*Filosofie existence – Existenzphilosophie*, 1938) podrobně vysvětlil *existenciální pojetí člověka*. K. Jaspers začínal svou odbornou praxi jako psychopatolog a při svém zaměstnání se často u lidí setkával s duševními poruchami, vzniklými z mezních existenciálních situací. Uvědomil si, že právě tyto situace a pocity (*existenciální prolomení*), které je doprovázejí nebo z nich vznikají, dostávají člověka do blízkosti něčeho, co může být původnější než svět, v němž civilizovaně a spokojeně žijeme. Zdrojem poruchy je tak neschopnost vyrovnat se s konfliktem mezi skutečností, kterou jsme si přehledně uspořádali podle požadavků rozumu, a skutečností tak, jak je ona sama. Existence je tak podle Jasperse bytostně ustrojena jako *neustálý přesah k nesamozřejmému a nevysvětlitelnému*, k dotyku se samotným bytím, jež vše obklopuje, objímá. Naučit se orientovat v tomto objímajícím, a tak být co nejbliže své autentické existenci, je tedy úkolem filozofie.

Postavy existenciálních románů se cítí nedobrovolně vrženy do životních situací, ve kterých se cítí *odcizeny okolnímu světu* a událostem v okolním světě *bytostně nerozumí*. Zvláště, když se jedná o vpravdě apokalyptickou situaci, například o epidemii morové nákazy v Camusově románu *Mor (La Peste)*.

1. etapa

Spisovatelskou činnost zahájil Camus románem *Cizinec (L'Étranger)*, který vyšel v roce 1942. Román napsal Camus pod vlivem *existenciální filozofie* a mnoha odborníky je interpretován jako pokus autora *překonat absurditu lidského bytí lhostejností*. V románu se vyskytují autobiografické prvky.

Ve stejném roce byla vydána esej *Mýtus o Sisyfovi (Le Mythe de Sisyphe)*, v němž autor vychází z legendy o antickém hrdinovi Sisyfovi. Zobrazuje zde absurdnost lidského údělu, který lze snad překonat *neustálým bojem za vlastní potvrzení své existence*. Autor v tomto eseji mimo jiné zúročil poznatky z vlastního života a z hektické práce zaměřené na uhájení vlastního živobytí.

2. etapa

V roce 1947 vyšel Camusův román *Mor (La Peste)*, který je označován kritiky za jeden z vrcholů Camusovy literární činnosti.

V roce 1951 vydává Camus filozoficko-historickou esej *Člověk revoltující (L'Homme révolté)*. V práci analyzuje různé formy protestu jedince proti světu. Touto esejí se rozchází myšlenkově i lidsky s J. P. Sartrem a jeho existencialistickým hnutím.

3. etapa

V letech 1956 vychází Camusovi novela *Pád (La Chute)*, v roce 1957 soubor šesti filozoficky laděných povídek *Exil a království (L'Exil et le royaume)*. Zamýšlený román *První člověk (Le Premier homme)* zůstal nedokončen, byl vydán posmrtně v roce 1994.

Román *Šťastná smrt (La Mort heureuse)*, byl napsán v letech 1936–1938, avšak publikován byl až po Camusově smrti v roce 1971.

Camus také patřil k významným francouzským dramatikům. Jeho nejvíce ceněným dramatem je dílo *Caligula*, které vydal v roce 1944. Zde absurdita je výzvou, je vyzváním patricijů, aby svrhli Caligulu, aby se s absurditou nesmířili. Caligula absurditu přijal a jeho svět se zhroutil. Albert Camus (stejně jako další představitelé absurdního divadla S. Beckett či E. Ionesco) reaguje svým dramatem na realistické divadlo, snaží se přimět diváka k reakci, k hledání opravdovější a skutečnější existence. Předvádí triviální situace (*hyperrealismus*), reakcí diváka při pohledu na naprosto jednoduchou situaci (ale v detailu) je smích, jako obrana před tím, že vidí sám sebe v úplné *nahotě*. Herci na absurdní situace reagují bez překvapení, divák je nucen překvapení převzít, je donucen zamyslet se sám nad sebou. Toto drama je podobně laděno jako román *Cizinec*.

Dalším známým Camusovým dramatem je drama *Nedorozumění (Le Maletandu)* vydané rovněž v roce 1944 – děj se odehrává v Českých Budějovicích, v penzionu u řeky, kam nikdo nechodí. Do tohoto penzionu přijíždí záhadný bohatý host z Afriky. Avšak v penzionu hosta otráví dvě ženy, aby se mohly zmocnit jeho majetku, a hostovo tělo pak hodí do řeky. Závěr dramatu: Ráno přijíždí do penzionu manželka hosta Maria. Z její výpovědi se ženy dozvědí, že neznámý host byl vlastně členem rodiny (syn a zároveň bratr). Po tomto hrůzném zjištění obě ženy spáchají sebevraždu.

Podrobný přehled hlavních literárních děl A. Camuse, a také titulů přeložených do češtiny, je uveden v Příloha 2 této bakalářské práce.

V následujícím textu budu detailněji analyzovat ta Camusova díla, která se úzce vztahují k zaměření mé bakalářské práce:

- román *Cizinec (L'Étranger)*, 1942)
- esej *Mýtus o Sisyfovi (Le Mythe de Sisyphe)*, 1942)
- román *Mor (La Peste)*, 1947)
- esej *Člověk revoltující (L'Homme révolté)*, 1951)
- novela *Pád (La Chute)*, 1956)
- soubor šesti povídek *Exil a království (L'Exil et le royaume)*, 1957)
- román *Šťastná smrt (La Mort heureuse)*, napsáno 1936–1938, publikováno posmrtně 1971)

V Camusově románu *Cizinec (L'Étranger)* z roku 1942 mě již na prvních stránkách knihy zaujala hlavní postava. Jedná se o nevýznamného úředníčka Mersaulta, který se stane v důsledku náhodné situace vrahem. Je odsouzen k trestu smrti, ne za to, že je vrahem, nýbrž za to, že neuznává společností diktované hodnoty. Analyzujme klíčovou postavu: Mersault je psychologicky odloučen od lidí, kteří žijí kolem něho. Takové prožitky, které jsou důležité pro jiné lidi, jakými jsou vztah k manželství, smrt rodičů, ho nechávají citově netečným. Neprožívá matčinu smrt, ani se nestará o to, zda ho partnerka Marie miluje. Žena ho zajímá jen jako objekt sexuálního uspokojení. Mersault je *čestný v tom smyslu*, že neroní falešné slzy nad matčinou smrtí. Dává najevo pouze svou citovou lhostejnost. Mersault implicitně akceptuje společenské morální standardy, které se mají dodržovat v případě smrti blízkých, protože se však podle nich nechová, společnost se na něj dívá jako na *outsidera*, necitu, monstrum. To, že při pohřebním aktu neprojevil žádné pohnutí, poškodí jeho reputaci

u ostatních lidí a má vliv na událost, která s matčiným pohřbem nemá nic společného, na průběh soudního řízení (Camus, 1998).

Mersault není morální ani nemorální, spíše je citově chladný, ve své mysli nerozlišuje to, co je dobré a co je špatné. Když ho jeho přítel Raymond požádá, aby mu napsal omluvný dopis pro milenkou, kterou zbil, Mersault nezúčastněně souhlasí. Nijak nehodnotí tento čin, napíše dopis hlavně proto, že má čas a že to umí.

Ve své debatě s kaplanem přesvědčuje kaplana o neexistenci boží. Uznává existenci vesmíru, ale zdůrazňuje, že vesmíru je zcela lhostejná lidská existence a lidský život. Mluví o tom, že existence lidí ve vesmíru nemá žádný větší význam, a to platí i o činnosti lidí. To, že lidé přicházejí a odcházejí, nemá na svět žádný vliv. Když Meursault akceptuje *důstojnou lhostejnost světa*, vyrovnává se sám se sebou, se společností kolem sebe. Závěrečná část knihy, kdy Mersault soustavně odmítá přítomnost vězeňského kněze, protože myšlenky na Boha jsou mu jen plýtváním času, je pak důkazem Mersaultova osvobození se od všech materiálních starostí. Mersault je člověkem, jenž se staví vůči světu *existencialisticky*, vidí jej chladně, bez emocí. Tak, jak na něho svět působí, tak se k němu staví. Pokrytecká společnost je však zděšena ze zjevného Mersaultova odcizení. Chování Meursaulta na ni působí jako cynické. Mersault není souzen za svůj čin, ale za své *postoje*.

Cizinec je mnoha odborníky pokládán za nejvýznamnější a nejvíce transparentní dílo literárního existencialismu. Camus sám se však za existencialistu nepovažuje a samo dílo bylo zamýšleno jako *vzdor proti existencialismu*. Zatímco Jean Paul Sartre v podstatě svou filozofií vyjadřuje optimistický pohled na existenci, Camus jde o krok dál. Obhajuje myšlenku, že *i lidský život, který v pojetí Sartrově může být žit smysluplně, nakonec stejně ukončí smrt*. Musíme se smířit s myšlenkou, že *jsme všichni odsouzení k smrti* (Camus, 1988). To neznamena, že bychom tento neodvratitelný fakt měli pasivně přijímat. Lidé musí tvář v tvář smrti aktivně bojovat. Existuje řada možností, jak to činit. Camus tak zde popisuje tento lidský, v konečné fázi beznadějný a podle Camuse absurdní, boj se smrtí. Do postavy Mersaulta Camus zapracoval některé autobiografické rysy – vztah k matce, k manželství, zážitek, který se týká popravy (Camus, 1998).

Ve stejném roce 1942 byla vydána filozofická esej *Mýtus o Sisyfovi (Le Mythe de Sisyphe)*, (Camus, 1992). Esej byla původně zamýšlena jako kritika. Posléze se v očích francouzského lidu stala jedním ze stěžejních Camusových textů. Byla přeložena do mnoha jazyků. Toto dílo jsem zvolil proto, že jej považuji za jedno z nejznámějších. Zaujala mě

v něm bájná postava z řecké mytologie, postava Sisyfa, který vlastně dělá stále to samé pod tíhou vlastního osudu a prokletí.

Esej je jakýmsi úvodem do filozofie *absurdna*. Toto slovo se zde vyskytuje mnohokrát v různých slovesných tvarech. Podstatu absurdity vidí Albert Camus v následujícím rozporu: Člověk se snaží dát smysl svému životu, hledá štěstí, integritu, jasnost, setkává se však s nepřívětivým, nepřátelským světem, zbaveným Dobra a Věčnosti. Jak má člověk tento problém řešit? Sebevraždou? Camus odpovídá, ne, nikoli. *Odpovědí na nevráživost světa je odpor, protest, vzpoura proti nepřízni osudu*. Ve své práci pak analyzuje situaci některých reálných historických postav. V závěrečné kapitole své eseje přirovnává absurditu lidského života k Sisyfovi, postavě z bájně řecké mytologie. Sisyfos byl nepřízní bohů svržen do podsvětí a musel každý den valit těžký kámen na vrcholek hory, ten mu ovšem vždy zase spadl dolů. Esej je uzavřena slovy: *Samo snažení dostat se na vrchol stačí zaplnit lidské srdce. Musíme si představit, že Sisyfos je šťasten* (Camus, 2006, s. 115). Vidí Sisyfa, jak vystoupá na vrcholek hory. Je toho názoru, že všechno je vlastně dobré. Svět je v očích Sisyfa vytvářen každým kouskem kamene, lesk minerálu této skály mu představuje svět sám. Albert Camus uvádí svůj esej *Mýtus o Sisyfovi* těmito slovy:

Existuje pouze jediný závažný filozofický problém: to je sebevražda. Rozhodnout se, zda život stojí nebo nestojí za to, abychom ho žili, znamená odpovědět na základní filozofickou otázku. Všechno ostatní, zda je svět trojrozměrný, zda duch má devět nebo dvanáct kategorií, je až druhotné (Camus, 2006, s. 11).

Esej má čtyři kapitoly a dodatek, který je věnován analýze díla France Kafky:

1. Absurdní uvažování.
2. Absurdní člověk.
3. Absurdní tvořivost.
4. Mýtus o Sisyfovi.
5. Apendix: Naděje a absurdno v díle France Kafky.

V první kapitole hledá autor odpověď na otázku: Je pro člověka, který v důsledku nepřízně a absurdity tohoto světa nemůže naplnit svou touhu po štěstí a smysl svého života, východiskem sebevražda?

Camus začíná odpověď na tuto otázku popisem různých *absurdních situací*:

- mnoho z našeho života, který si budujeme, štěstí, kterého dnes dosáhneme, bude zmařeno zítřkem, naše úsilí uzavře smrt, která je člověku věčným nepřítelem
- lidé žijí tak, jakoby si nebyli vědomi jistotou smrti

- svět se chová vůči člověku cize a nepřátelsky
- skutečné poznání je nemožné a rozum s vědou nedokáže vysvětlit základní otázky týkající se světa a bytí

Jestliže svět je absurdní, absurdní je i lidské myšlení: Absurdita vyrůstá z toho, že lidé se snaží rozumět tomu, co je rozumem nepochopitelné, jestliže se jejich touha po absolutním poznání setkává *s nemožností redukovat tento svět na racionální a rozumem pochopitelné principy*.

Camus potom charakterizuje některé filozofy, kteří se chtěli vyrovnat s *fenomémem absurdna*, např. Heideggera, Jasperse, Šestova, Kierkegaarda a Husserla.

Podle Camuse absurdita nesmí být člověkem plně akceptována, reakcí na ni jsou: *revolta, svoboda, vášně*.

V druhé kapitole eseje si klade otázku: *Jak by měl absurdní člověk žít?* Camusova odpověď zní – absurdní člověk by měl žít autenticky, aniž aplikuje na svůj život nějaká etická pravidla, založená na vyšší moci nebo spravedlnosti. *Integrita nepotřebuje pravidla. Všechno je dovoleno. To není výbuch úlevy nebo radosti, ale spíše trocha poznání* (Camus, 2006).

Camus ukazuje příklady absurdních životů. Začíná Donem Juanem, pokračuje hercem, který na jevišti vytvářel různé postavy, uvádí také dobyvatele, který nalézal smysl života v podrobování cizích území. Na příbězích těchto lidí ukazuje, že žádné vítězství není konečné.

Ve třetí části se zabývá absurdnem v umělecké práci, v této souvislosti říká, *že kdyby svět byl jasný, umění by nemohlo existovat* (Camus, 2006).

V této části eseje také analyzuje postavy Dostojevského z jeho díla *Zápisník* a spisu *Bratři Karamazovi*.

Čtvrtá kapitola Camusovy eseje vyjadřuje podobenství lidského údělu s osudem u bájně osobnosti řecké mytologie korintského krále Sisyfa. Camus tvrdí, že Sisyfos je ideál absurdního hrdiny a že jeho trest reprezentuje podmínky lidského života: Sisyfos musí nepřetržitě bojovat s osudem bez naděje na úspěch. Musí bojovat tak dlouho, až přijme svůj úděl a v tomto boji nakonec nalezne útěchu.

Dodatek Camusova Mýtu o Sisyfovi je věnován zhodnocení díla France Kafky. Analyzuje romány *Zámek* a *Proces*, zdůrazňuje zde existenciální charakter postav i absurditu situací.

Analýza hlavních myšlenek: ústředním pojmem eseje *Mýtus o Sisyfovi* je to, co Camus nazývá *absurdní*. Camus tvrdí, že existuje základní konflikt mezi tím, co my, lidé, chceme od

světa (smysl, pořádek, racionalitu) a tím, s čím se ve světě setkáváme (neuspořádanost, chaos). Ve světě nikdy nenalezneme smysl, který hledáme. Třebaže hledáme tento smysl tím, že se obrátíme k víře, k nalezení našeho štěstí v Bohu, mimo tento svět, nebo ve zjištění, že náš život nemá smysl a je lépe ho ukončit sebevraždou. Jestliže život nemá smysl, má cenu ho žít? Tuto otázku si klade Camus. Odpovídá na ni takto: *Ano, my můžeme přijmout život takový jaký je, oproštěný od hledání jeho smyslu nebo účelu* (Camus, 2006).

Absurdita je protiklad, který nemůže být překonán, a každý pokus o překonání protikladu je rozporem, který vede k úniku.

Camus tvrdí, že existencialističtí filozofové jakými byli Kierkegaard, Šestov, Jaspers a fenomenologové, jakým byl Husserl, se chtěli vyrovnat s tímto rozporem tak, že se pokusí z něj uniknout. Existencialisté nenachází žádný řád nebo smysl lidské existence a ve svém pokusu usilují o to, aby našli nějaký druh transcendence nebo smyslu v tomto velmi nesmyslném bytí.

Život s absurditou si Camus představuje jako věc střetu tváří v tvář tomuto základnímu rozporu a jeho trvalému udržování. Tváří v tvář absurdní realitě. Únikem z ní není sebevražda, ale naopak, absurdní realita nám dovoluje žít život naplno. Osobně mi připomíná tento postoj starořímské heslo *Carpe diem! – Užij dne!* Nebo také české úsloví *Po nás ať přijde potopa*. Akceptace těchto názorů v reálném životě může mít (a také často má) řadu negativních morálních důsledků, které vedou k destrukci jedinců, rodin a stávají se závažným společenským problémem (Camus, 2006).

Camus ve své eseji *Mýtus o Sisyfovi* identifikuje tři charakteristiky absurdního života: *revoltu* (nemusíme přijmout žádnou odpověď nebo usmíření v našem boji), *svobodu* (jsme absolutně svobodni v našem myšlení a ve výběru našeho chování), *vášeň* (měli bychom prožít bohatý život s rozmanitými zkušenostmi), (Camus, 2006).

Jaký recept na prožití života Camus čtenáři nabízí? Camus navrhuje, aby se čtenář stal *absurdním člověkem*, jedincem, který nic nečiní pro věčnost, aniž by ji popíral. Absurdní člověk podle Camuse má žít přítomností, okamžikem. Plánování budoucnosti, ať je to postavení člověka v zaměstnání či společnosti nebo plánování rodinného života je mu cizí. Rovněž neuznává vyšší morální soudy, které předpokládají srovnávání s nějakou vyšší normou, ať již Bohem nebo ideálem. Absurdní člověk si neuvědomuje v pojetí Camuse, jak by mohl žít lépe, jde mu o to, aby žil více, aby měl více prožitků, zkušeností, více milostných dobrodružství. Absurdní člověk neuznává důsledné prožívání své úlohy ve společnosti, pravidla hry, vyšší mravní normy. Současný stav naší moderní civilizace bohužel svědčí

o tom, že mnoho lidí si jako vzor pro své chování typ *absurdního člověka* v pojetí Camuse zvolilo (Todd, 2000).

Nutno připomenout, že Camus svůj esej původně zamýšlel jako kritiku existencialismu. Svoji studii dlouhou dobu označoval názvy *Absurdno* či *Pojednání o Absurdnu*. Teprve při dokončování eseje, na samý závěr své práce, přiložil několikastránkový text o korintském hrdinovi Sisyfovi. Bylo to na konci roku 1940 a začátkem roku 1941, obsah práce a názory autora tak jistě ovlivnila absurdní situace v souvislosti s okupací Francie fašistickým Německem. V dalších svých dílech Camus slovem *absurdita* šetří a nabízí čtenáři i jiné, pozitivnější formy chování (Todd, 2000).

V roce 1947 vyšel Camusův román *Mor (La Peste)*, (Camus, 2007). Tento román je kritiky označován za jeden z vrcholů Camusovy literární činnosti. Román má dvě části. První z nich popisuje, jak se ve městě Oran rozmnožily krysy takovou měrou, že jich stovky hynou na ulicích. Místní noviny přinesly zprávu o této situaci a upozornily na nebezpečí morové epidemie. Ta skutečně vypukla, město bylo zachváčeno morem. Brány města byly uzavřeny pro okolní svět. Lidé se musí naučit žít ve městě zamořeném morem a často umírají na následky závažné epidemie. V této situaci se odvíjejí příběhy protagonistů románu. Hlavní postavou je lékař Bernard Riex, který žije pohodlně v apartmánu, morová nákaza se však nezadržitelně blíží k jeho obydlí. Spolupracovník dr. Riexe, dr. M. Michel umírá na tuto infekční nemoc. Dr. Riex se radí se svými kolegy i s místními úřady o tom, jaká opatření proti šíření nákazy podniknout. Úředníci spravující město jen těžko připouštějí, že situace je natolik špatná, aby bylo nutno dělat radikální opatření proti šíření epidemie. Oficiální zprávy mluví o tom, že situaci se daří zvládat, ale reálná situace je mnohem vážnější. V nemocnici je otevřeno nové oddělení s osmdesáti lůžky, ale ta jsou během tří dnů obsazena. S tím, jak roste počet mrtvých, roste i počet opatření, která mají zabránit šíření epidemie. Vedle karantény se zpřísnují preventivní opatření při pohřbívání nemocných. Konečně dorazí do města objednané sérum, ale ukáže se, že vystačí pouze pro nemocné, kteří jsou již nemocí zasaženi, rezervy očkovací látky jsou zcela nedostatečné. Jakmile denní počet zemřelých překročí počet třicet, je na celé město vyhlášena přísná karanténa, lidé jsou zcela odděleni od okolního světa.

Druhá část románu líčí situaci v městě, které je neprodyšně uzavřeno. Kromě toho, že jsou uzavřeny městské brány, je přerušena veřejná doprava i poštovní styk. Telefonní rozhovory jsou omezeny na nejmenší míru, jen na urgentní případy. Povoleno je rovněž jen odeslání krátkých telegramů jako prostředek komunikace s rodinnými příslušníky a přáteli žijícími mimo město. Jedna z postav, novinář Raymond Rambert, uvažuje o opuštění města

a chce odjet do Paříže, kde bydlí jeho žena, úřady však jeho žádost zamítnou. Jiná z postav, páter Paneloux, používá morové epidemie k tomu, aby pro církev získal nové ovečky. Tvrdí, že Bůh potrestal občany města za jejich bezbožnost. Část občanů, kteří by za normálních poměrů odolávali jeho argumentaci, skutečně přesvědčí. Cottard, kriminální živel – pašerák, který je vězněn, se uzdravil. Po celou dobu dr. Rieux, vakcinační laborant Jean Tarrou a civilní zaměstnanec Joseph Grand obětavě léčí pacienty v nemocnici i doma. Rambert informuje Tarroua o svém úmyslu vystěhovat se, ale Tarrou ho přesvědčí, aby ve městě zůstal. Novinář Rambert se tak připojí k Tarrouovi a dr. Rieuxovi a pomáhá bojovat proti epidemii (Camus, 2007).

Při vyvrcholení morové epidemie obyvatelé města odvrhnou od sebe všechny vzájemné animozity a sobecké zájmy a soustředí se na pomoc jeden druhému. Dr. Rieux téměř před koncem epidemie dostane zprávu, že jeho manželka, která bydlela v Paříži, zemřela.

Morová nákaza ustane, občané města se vrací do svého běžného života, stávají se opět egocentrickými, nevšímavými, lhostejnými k problémům jiných. Rambert se smíří se svou ženou, Cottard, jenž není schopen pracovat a žít mimo zločin, je zajat policií, Tarrou umírá právě před skončením epidemie, dr. Rieux přemýšlí nad tím, že jeho žena zemřela na nemoc, třebaže byla mimo ohrožené město (Camus, 2007).

Analýza díla: Ústřední myšlenku díla můžeme nalézt v zacházení s pojmem *svoboda*. Občané města Oranu se stali vězni moru, když na jejich město byla uvalena karanténa, ale je otázkou, zda byli skutečně svobodní před vypuknutím epidemie. Jejich životy byly přísně determinovány, aniž si to uvědomovali, jejich vrozenými i získanými vlastnostmi, charakterovými rysy, stereotypy života, animozitami. Teprve v situaci, kdy byli karanténou odděleni od svých přátel a příslušníků rodiny, začali o svých blízkých intenzivně přemýšlet a milovat je. Předtím přijímali sympatie ostatních se samozřejmostí.

Camusova filozofie se jeví v tomto díle jako určité spojení *existencialismu a humanismu*. Ateista Camus nevěří, že smrt, utrpení a lidská existence má nějaký podstatný morální nebo racionální smysl. Nevěří v Boha nebo v posmrtný život, a tak přiznává lidskému jedinci, jako smrtelné bytosti, právo na to, aby si vybral svůj způsob života, třeba bude iracionální a absurdní. Přesto ale Camus věří, že lidé jsou schopni dát svému životu smysl. Největší význam přikládá boji člověka proti smrti a utrpení.

V prvních dnech epidemie jsou občané Oranu lhostejní k utrpení a strádání jiných lidí, protože každý z nich si sobecky myslí, že právě to jeho utrpení je to největší ve srovnání se strádáním ostatních. Avšak pokud epidemie trvala měsíce, mnoho občanů Oranu vybredlo

z tohoto egocentrismu a spojilo své úsilí v boji proti epidemii s ostatními. Poznali, že epidemii moru zdolají jen společným úsilím, stali se rebely proti společnému nepříteli.

Tak jako boj proti smrti a utrpení je v konečném efektu marný, tak protiepidemická opatření přinášela zpočátku malý efekt ve vztahu k vynaloženému úsilí. Camus se v románu snaží čtenáře přesvědčit, že *protest proti smrti a zlu není méně čestný a méně významný ani v případě, že nepřinese hned očekávaný výsledek*. V tomto smyslu jde o filozofii optimistickou, namířenou proti pasivitě, beznaději, proti smířlivosti ke zlu (Camus, 2007).

V roce 1951 vydává Albert Camus filozoficko-historickou esej *Člověk revoltující (L'Homme révolté)*, (Camus, 2007). Dílo jsem si zvolil z toho důvodu, že v něm můžeme najít analýzu různých forem protestu jedince proti světu. Zaujal mě nejvíce pojem *revolta*, čímž je míněn jakýsi vzdor či odpor jedince vůči vnějšímu okolí. Touto esejí se Camus rozchází myšlenkově i lidsky s J. P. Sartrem a jeho existencialistickým hnutím. Zabývá se z hlediska metafyzického a historického různými vzpourami a revolucemi ve společnosti, zejména v západoevropských zemích. Camus objasňuje problém vzdoru a revolucí na příkladech takových historických osobností, jakými byli např. Epikuros, Lukrécius, Markýz de Sade, Friedrich Hegel, Fjodor M. Dostojevský, Friedrich Nietzsche, Karel Marx, Andre Breton aj.

Vzpoury a revoluce proti stávajícímu společenskému pořádku Camus analyzuje z hlediska úlohy nejen jednotlivých protagonistů a jejich motivů ke vzpouře, ale rovněž z pohledu historických poměrů, stávajících politických ideologií a hnutí a také z filozofických pozic klíčových osobností.

Jedním z argumentů, kterými Camus operuje jako důvodem ke vzpouře, je boj za spravedlnost, za odmítnutí takových norem spravedlnosti, které privilegují nepočetnou skupinu jedinců před všemi lidmi (Camus, 2007).

V druhé části eseje Camus uvádí myšlenku, že *je-li revoluce úspěšná, může se stát větší tyranii než předchozí vláda*. Tuto skutečnost dokládá na příkladu Velké francouzské revoluce a také jiných revolucí. V této souvislosti také odmítá Říjnovou revoluci v Rusku. Camus také odsuzuje náboženství a ideu božství jako argument pro vzpoury a revoluce. Podle něho vedou k utopickým projektům, které se zvrhnou a ve svých výsledcích mají stejný efekt jako materialistické ideologie typu ideologií komunistických.

Třetí část Camusovy eseje se zabývá problémem podstaty zločinu při vzpourách a revolucích v různých historických epochách.

Analýza díla: Camusova esej *Člověk revoltující* náleží mezi nejvýznamnější práce autora z těch jeho děl, které nejsou založeny na fiktivních událostech. Zatímco esej *Mýtus*

o Sisyfovi měla více politický obsah, odrážející tehdejší dobu, *Člověk revoltující* vyjadřuje Camusovo filozofické přesvědčení. Tato kniha má i své slabiny, především Camus zde užívá poněkud mentorský styl. Na veřejnost v poválečném období, kdy se silně vyhrocovaly vztahy mezi dvěma ideologiemi a kdy hrozilo nebezpečí nového světového konfliktu, však silně zapůsobila. Stala se bestsellerem.

V úvodní kapitole *Komentář o revoltě* (Camus, 2007), napsané ještě v roce 1945, se Camus pokouší vysvětlit pojem revolta. Lakonicky sděluje: Kdo je rebellem – člověk, který říká ne. Ale třebaže odmítá, nevzdává se – je to také člověk, který hned svým prvním gestem říká ano. Otrok, jenž celý život dostával rozkazy, náhle usoudí, že ten další už je nepřijatelný. Co vlastně v sobě skrývá toto *ne*?

Znamená například – *už toho bylo dost, odsud až potud, zacházíte příliš daleko*, a ještě *existuje určitá hranice, kterou nesmíte překročit*. Toto *ne* vyznačuje v podstatě určitou nepřekročitelnou hranici. Tutéž představu jisté meze nacházíme v pocitu revoltujícího člověka, že ten druhý něco *překračuje*, že rozšiřuje své právo za únosnou hranici. Revolta se tedy opírá o kategorické odmítnutí vpádu považovaného za nepřijatelný a zároveň o nejasnou jistotu, že je revoltující v právu. Revolta je neodmyslitelná od pocitu, že člověk má jistým způsobem v něčem pravdu... V každé revoltě je obsaženo zároveň s odporem k vetřelci okamžité přitakání člověka k jisté části sebe sama (Camus, 2007).

Camus vysvětluje, že revolta není totéž co revoluce. Ve stati své knihy nazvané *Revolta a revoluce* píše: *Revoluce principů zabíjí Boha v osobě jeho zástupce na zemi. Revoluce dvacátého století zabíjí to, co z Boha zbývá v principech samých, a stvrzuje dějinný nihilismus. Ať už jsou cesty tohoto nihilismu jakékoliv, jakmile chce budovat v časnosti ráj mimo veškeré mravní normy, staví chrám Caesarovi* (Camus, 2007).

Camusův slovník definuje revoltu jako pokojný vyvíjející se protest. Doufá, že tento způsob protestu může způsobit zlepšení společenských poměrů. Podle Camusových představ je socialismus výsledkem přirozeného historického procesu, který vyžaduje úsilí a řízení, ne však násilí. Camus však chápal socialismus jako *sociální stát* demokratického typu a odmítal jeho totalitární podobu. Podle Camuse revolta začíná u jednotlivých lidí odmítáním nemorálních výběrů. Zákony a pravidla nejsou špatné, jestliže mají pomoci společnosti na všech úrovních. Státní úředníky vidí Camus z hlediska jeho podobenství jako existenciální hrdiny. Byrokrati by měli dělat rozhodnutí ne podle toho, co je pro ně nejjednodušší, ale podle toho, co je nejlepší pro ně i pro celou společnost (Camus, 2007) .

Camus polemizuje s Hegelem o úloze státu a domnívá se, že Hegel glorifikuje stát a státní moc před osobní morálkou a společenskou etikou. Horší je, dodává Camus, že

marxisté převzali Hegelovy myšlenky a rozšířili jeho teorii v názor, že státní moc má všechno dovoleno. V marxismu aplikovaném v Sovětském svazu, dodává Camus, z tohoto byly učiněny závěry, že stát má vždycky pravdu. Camus v díle zdůrazňuje především hledisko *humanity a rovnosti*, nikoli umělou organizaci.

Camus ve své eseji zaútočil také na některé levicové intelektuály, kteří se kloní k filozofickému nihilismu. Pro Camuse byl sice život sám o sobě málo významný, ale na druhé straně tvrdil, že každý člověk by měl mít příležitost stanovit si svou úlohu ve společnosti, nihilismus Camus neakceptoval.

Camusova kritika Hegela, marxismu a nihilismu se setkala s odmítnutím ze strany levicových intelektuálů. Ti zaútočili na Camuse v květnu 1952 článkem v časopisu *Les Temps Modernes*, který napsal Francis Jeanson. V článku byla Camusova esej označena za intelektuální zradu. Kritika se Camuse hluboce dotkla, neboť sám sebe pokládal za levicově smýšlejícího člověka. Vzhledem k tomu, že editorem uvedeného časopisu byl Jean Paul Sartre, který sám v další kritice ostře napadl Camuse za jeho názory, ve kterých použil i osobních invektiv, došlo mezi oběma muži k hluboké ideové a osobní roztržce, která trvala až do konce Camusova života. Aniž se to explicitně uvádělo, Camus obdržel Nobelovu cenu v roce 1957 za tu část eseje, která byla věnována *kritice marxismu a sovětského komunismu*.

V letech 1956 vychází Camusova novela *Pád (La Chute)*. Toto dílo mě zaujalo především depresivním názvem publikace. Při přečtení tohoto slova mi vyvstala v mysli myšlenka, že člověk se může dostat na úplné dno, ale musí pokračovat v životě dál.

Analýza hlavního hrdiny: Hlavní postavou novely Pád je chvástající se, ale úspěšný advokát Clamence, který si libuje ve svých komplexech a příliš se zaobírá výčitkami svého svědomí. Postupně odhaluje své osobní iluze, které se mu promítají do společnosti lidí. Je to člověk toulající se po pařížských salonech, má rád fotbal a divadlo a rád se obklopuje milenkami. Má zdravotní problémy s dýchacími cestami, které u něj vedou až k tuberkulóze, a k tomu ještě trpí klaustrofobií. Představuje muže v nejlepším věku, kterého můžeme přirovnat k postavě Dona Juana. Umí snadno ovládat city druhých, umí s nimi manipulovat. Snaží se druhé lidi naprosto podříditi vlastní vůli, doslova si s nimi hrát a přitom sledovat vlastní ambice. Clamence se snaží *zůstávat nad scénou, svobodně se rozhodovat dle svého uvážení*, ve svých projevech vidět způsoby *nadčlověka*, inspirované Friedrichem Nietzsche. Zde narážíme na autobiografické prvky samotného autora románu. Albert Camus se snaží identifikovat s hlavním hrdinou. Ústřední postava Clamence má přibližně stejný věk jako autor, obdobnou fyzickou podobu, stejné zájmy a také stejné zdravotní problémy (má

problémy s dýchacími cestami a pronásleduje ho klaustrofobie). Obdobně se často setkává s milenkami, zajímá se o fotbal, rád na sebe upozorňuje v pařížských kavárnách. Můžeme se zmínit o *pádu do temných vod a pocitech vlastní viny*, které vyvěrají z hrdinovy lenosti či neochoty důležité životní situace zavčas řešit či poskytnout potřebnou pomoc. Tento postoj vnímáme jako selhání Clamence, důkaz jeho neschopnosti *zachovat se v dané situaci morálně*. Celý život hrdiny tak můžeme rozdělit na období narcismu *před pádem* a temnou zoufalost následující *po pádu* (Camus, 1966).

V roce 1957 vychází soubor šesti filozoficky laděných povídek *Exil a království* (L'Exil et le royaume). Dílo mě zaujalo otázkou, kde především vidí Albert Camus skutečné království. Těchto několik povídek tvoří odpověď na moji otázku.

Analýza díla: Sledujeme soubor šesti povídek, které mají společnou myšlenku. Všechny se snaží najít jakési dokonalé štěstí v životních rituálech, běžných činnostech, setkávání s lidmi. Většina z popisovaných lidí je unášena každodenním stereotypem života a skutečné království se vědomě nesnaží nalézt. Jedná se o absurditu života, když za ni kousek poohlédneme, tak můžeme nalézt *prostor, který se vymyká obvyklým zkušenostem*. Pojetí království v chápání Alberta Camuse není přesné místo, které můžeme geograficky, historicky či ideově postihnout. Zde bych použil metaforu padající hvězdy, která mlhavě svítí, chvílemi blikne a posléze ji pohltí temnota. Právě ono *bliknutí hvězdy* můžeme srovnat s královstvím či jeho iluzí. Klíčové postavy povídek, kupříkladu Jonáš, který je uveleben na fiktivní pohovce, naslouchaje podnětům z okolí svých blízkých, nebo Yars, užívající si pití kvalitní anýzovky, či Daru, uvelebená na náhorní plošině, nebo d'Árrast, jenž je obklopen domorodci – ti všichni zakusili onen neodolatelný okamžik absolutnosti bytí světu oddán či se jej alespoň dotknout. Osudy všech hlavních postav se mohou zdát jako nedokončené a zahalené tajemstvím, jakoby je Albert Camus zanechal někde v půli cesty... (Camus, 2005).

V exilu už je člověk schopen dohlédnout za hranice, ale skutečné království ještě nemůže nalézt. Všechny povídky se zdají být klamavé a ani v jedné čtenář nemusí najít přesné rozuzlení. Díky stylistické překvapivosti povídek *Exil a království* našel Camus ve světě mnoho literárních kritiků. Nejvíce mě zaujala povídka s názvem *Němi*, která vystihuje stereotypnost a absurditu lidského života. Je zde uveden koloběh předem naučených činností, které lidé z dělnických profesí vykonávají. Všichni jsou na jedné lodi a nikdo není něco více či méně než ostatní. Camusovi dělníci vidí naplnění života spíše ve spojení s přírodou,

v interakci s rodinou, než v jakési fiktivní a ideální společnosti. Snaží se plnit své role otců, lidí, na které se může žena spolehnout, a ve chvílích znepokojení nedávají svým emocím možnost se naplno projevit. Jejich mysl jakoby zaniká pod tíhou všedních starostí a nekonečným stereotypem života.

Román *Šťastná smrt* (*La Mort heureuse*, napsán 1936–1938, publikován posmrtně 1971) nebyl nikdy zcela dokončen (Camus, 2006). Román jsem zvolil proto, že mě zaujal hlavní hrdina příběhu Mersault, do kterého autor promítl jakýsi mužský ideál.

Analýza hlavního hrdiny: Hlavním hrdinou románu je Patrice Mersault, stejnojmenná postava jako v *Cizinci*. Mersault má vlastnosti, které samotnému autorovi chybí, je krásný opálený muž se širokými rameny a svalnatým tělem. Jeho tělo je skutečně dokonalé a atraktivní pro ženské pohlaví. Mersaulta obklopují krásné ženy, jako je např. Simone nebo Marthe, které jsou z jeho osoby vždy očarovány, a to i ve chvílích, kdy má nepříjemnou náladu. Mersault pracuje osm hodin denně v kanceláři, žije stereotypním způsobem života, kouří cigarety, vyhlíží z okna do ulice, vystřihuje reklamy, vysedává po kavárnách, střídá milenky. Setkává se se Zagreem, což je první milenec Marthe. Tato osoba je jakýsi *poločlověk*, jak ho sám Mersault vnímá, chybí mu dolní končetiny. Zagreus obdivuje Mersaultovu mužnost a urostlou postavu, opálenou šiji a sebejisté rozhodování. Je to podivné přátelství člověka s mrzákem, kde oba v sobě najdou zalíbení, ale každý v jiném smyslu. Pro Zagrea je Mersault jakýmsi ideálním prototypem muže a Mersault zase vidí v Zagreových peněžích možnost úniku za svobodou a rajským světem.

Hlavní hrdina se na své cestě ocitá také v Praze, kde ho odrazuje pach kyselých okurek a piva, nevšední uspěchaní lidé, honící se za čímsi, a nevábný pokoj, ve kterém je nucen se ubytovat. Vzpomíná na Prahu jako na zlověstné místo, zavalené mračny a mlhou, přes které slunce není schopno proniknout. Potácejí se zde davy lidí, omámené hudbou harmoniky a zoufale se honí za smyslem života. Mersault vidí v tomto podivuhodném městě jen nicotu a zánik. V průběhu svého pobytu v Praze prochází existenciální zkouškou. Často se cítí osamělý, má nedostatek peněz, a není schopen se všude dobře dohovorit. Začíná fyzicky upadat, což se projevuje obsesí, spočívající v každodenním hledání hřebene. Přestává o sebe dbát, stává neučesanou, neoholenou troskou ve špinavém nepadnoucím oblečení se zmatenou myslí a zjevem.

Je zřejmé, že po opuštění České republiky se Mersault takzvaně opět zcivilizuje. Jakmile dorazí do Vídně, popadne druhý dech a začne plněji žít. Zakoupí si prostitutku, pořídí si nový hřeben a při návštěvě vídeňských bulvárů ho pomalu opouští pocit klaustrofobie.

Nakonec Mersault odjíždí na venkov k moři, kde si užívá letních procházek kolem moře, slaného mořského vzduchu a setkání s přáteli. V těchto končinách hlavní hrdina dožívá svůj život. Jeho smrt nemůžeme vůbec vnímat jako prohru, ani není potrestán za své skutky. Jeho smrt je jakýmsi vyvrcholením děje. Román má stylisticky dobře upravené pasáže, nicméně uspořádání není pro čtenáře příliš přehledné.

Nejvíce souvislostí můžeme najít s dílem *Cizinec* (Camus, 1998), jména jako jsou Mersault, Peréz, Cardon jsou totožná s tímto románem. Pozoruhodné je, že vztahy mezi mužem a ženou jsou překvapivě harmonické, bez frustrací a dlouhodobého strádání. Všechny ženy v Mersaultově životě se vyznačují mimořádnou krásou, ale i přirozenou hloupostí, která je patrná, když o nich hlouběji přemýšlíme. Doslova žadoní o pozornost hlavního hrdiny. Jeho pojetí lásky jako domény starých a bezmocných, ženy neodradí. Rád bych zmínil tyto postavy románu: Celéste, vzhlížející k Mersaultovi jako k intelektuálovi a jednoruký rybář Peréz, zaostávající za Mersaultovou mentalitou či fyzickým vzezřením. Jediné, co Mersaultovi skutečně chybí, jsou peníze, bez kterých si připadá uvězněn ve svém fiktivním osmihodinovém vězení v kanceláři. Cestu k penězům si hledá vraždou svého pololidského přítele Zagrea, myslí si, že ho tak vykoupí z utrpení a sám si přitom zajistí život, po kterém touží.

V předchozím textu byla detailně analyzována tato Camusova díla: román *Cizinec*, esej *Mýtus o Sisyfovi*, román *Mor*, esej *Člověk revoltující*, novela *Pád*, soubor šesti povídek *Exil a království* a román *Šťastná smrt*. Díla byla vybrána se zřetelem k hlavnímu zaměření mé práce – výkladu souvislosti existencialistické koncepce člověka a současného pojetí výchovy v kontextu sociální pedagogiky.

2.3 Myšlenkový směr zvaný existencialismus

Existencialismus – filozofický směr vzniklý po 1. světové válce. Vychází z myšlenek dánského filozofa S. Kierkegaarda. Ústředním námětem je člověk, lidská existence ve své jedinečnosti a faktičnosti. Zabývá se především *subjektivitou*, která je každému člověku vlastní, a *svobodou*, v níž člověk vytváří sám sebe a kterou si uvědomuje v existenciálních prožitcích.

Camus po celý život dostával nálepku existencialisty, a to i přesto, že se tomuto zařazení bránil. V rozhovoru, který v listopadu 1945 poskytl pro literární časopis *Les Nouvelles littéraires*, na toto téma dokonce žertuje:

Ne, nejsem existencialista. Sartre i já jsme vždycky překvapeni, když si lidé naše jména spojují. Jednou dokonce chceme uveřejnit menší inzerát, kde níže podepsaní prohlásí, že spolu nemají nic společného a že odmítají uznávat jakékoli pohledávky (Camus, 1970).

O měsíc později pro časopis *Servir* ještě upřesňuje svůj odmítavý postoj k existencialismu. Říká: „Existencialismus má dvě podoby: Jedna s Kierkegaardem a Jaspersem vede k uznání Boha prostřednictvím kritiky rozumu. Druhá, kterou budu nazývat ateistickým existencialismem, s Husserlem, Heideggerem a brzy i Sartrem rovněž končí zbožštěním, tentokrát dějin považovaných za jedinou absolutní hodnotu... Já sám dobře rozumím významu náboženského řešení a vnímám i důležitost dějin. Nicméně v absolutním smyslu nevěřím ani jednomu ani druhému“ (Camus, 1970).

Je určitou ironií, že *Mýtus o Sisyfovi*, jak jsem již předtím uvedl, byl zamýšlen Camusem jako kritika existencialistické filozofie, a proto byl většinou kritiků i poučené veřejnosti považován za jakousi učebnici existencialismu. Snad tomu bylo i proto, že slovo *existencialismus* nemá jednotný význam a kořeny této filozofie jsou různé. Francouzský existencialismus je jen jedním z proudů tohoto literárního a filozofického směru a hnutí.

Existencialismus zdůrazňuje aktivitu jedince, jeho svobodu rozhodování jako základní podmínky lidské existence, tím se liší od racionalistické filozofie a pozitivizmu. Existencialistická filozofie provádí konfrontaci tzv. objektivních pravd přírodních a společenských věd a obecných norem společnosti se subjektivními prožitky jedince. Zkoumá situaci člověka, který je vržen do nepřátelského světa, zkoumá jeho odcizení a krizi jeho hodnot.

Existencialismus, tak jak se rozvinul v první polovině dvacátého století, byl inspirován díly France Kafky, Fjodora Michajloviče Dostojevského, Jamese Joyce. Existenciální filozofie se zabývá především zkoumáním takových otázek, jakými jsou smysl života nebo

význam existence (bytí) pro *existujícího jedince*. V tom je spatřováno základní poslání filozofie. Existencialismus bere také v úvahu psychologickou stránku lidské existence a zabývá se takovými psychologickými kategoriemi, jakými jsou úzkost, strach, svoboda, vědomí existování, vědomí smrti.

Ve francouzském existencialismu lze nalézt i vliv romantiků a dekadentů. Vůdčí postavou francouzského existencialismu byli Jean Paul Sartre se svou přítelkyní S. Beairovou a kritiky byl mezi ně řazen i A. Camus, zejména po vydání jeho románu *Cizinec* (Camus, 1998).

Vedle francouzského existencialismu existovala ještě *vídeňská škola* (vídeňský román), spojená především se jmény R. Musila, H. Brocha.

Zvláštní odnož existencialismu tvořilo tzv. *absurdní drama*, jehož hlavními představiteli byli Eugéne Ionesco a Samuel Beckett, ve filmu pak tvorba Ingmara Bergmana.

Samostatnou kapitolou je potom *existencialistické hnutí*, do velké míry propojené s bohémským životem některých pařížských čtvrtí. Velká popularita existencialismu v období po 2. světové válce souvisela mimo jiné s tím, že došlo k účinnému propojení filozofie s literaturou a určitým *životním stylem*, který vyhovoval zejména lidem z intelektuálních vrstev. Rovněž trauma z války a celková atmosféra doby byly vhodným podhoubím pro rozvoj existencialismu (Camus, 1970).

V čem tkví podstata filozofického existencialismu? Termín poprvé použil německý historik filozofie F. Heineemann. Pojem zahrnuje různorodá učení, která spojuje důraz na pojem *existence*, ale která jsou značně odlišná. Existencialismus jako filozofický směr se prolíná s příbuznými směry, např. s fenomenologií, z níž vyšel metodicky, či s antropologií. Největší popularity však dosáhl po 2. světové válce přičiněním francouzských myslitelů, jako byli Albert Camus a Jean Paul Sartre. Velmi také ovlivnil mladé intelektuály z evropských končin.

V dnešním chápání vidíme *existencialismus* jako určitou potřebu, která se snaží postihnout dění uvnitř moderního člověka, postihnout jeho odcizení. Moderní člověk se vždy neztotožní s myšlenkou být objektem společenského dění. Podle mínění současných existencialistů nemůžeme *bytí* ohraničit určitým okruhem pravidel a pojmů (Pelikán, 1995). Termín *existovat* znamená, že si je člověk vědom sám sebe. To si mohu vysvětlit také tak, že nějakým způsobem přesahuji sám sebe, jak v prostoru, tak také v čase. Vždy mám výběr z několika variant a v mém rozhodnutí je obsažena budoucnost mého jednání. Pro myšlenkový směr existencialismus je příhodné postihnout vztah člověka a světa. Jedinec si

nevybírání svět, ve kterém je nucen žít a zdá se mu být nepřátelský. Dále uvedeme hlavní představitele, kteří se zasloužili o hledání různých východisek pro tento myšlenkový směr:

- 1) Søren Kierkegaard – dánský filozof, který kladl důraz na osobní prožívání skutečnosti ve stavech úzkosti, na lidskou svobodu a kritiku konzumní společnosti. Člověka chápe jako bytost osamocenou. Podle Kierkegaarda se nacházíme ve změní několika stádií – *etickém, estetickém a náboženském*. Nejvyšší z nich je stádium náboženské, ke kterému se můžeme přiblížit jen zažitou úzkostí, utrpením a vyvázáním existence člověka ze společenských vazeb.
- 2) F. Bergson, W. Dilthey – filozofie života, E. Husserl – fenomenologický přístup
- 3) J. P. Sartre, který vyšel z formulace *existence u člověka a jedině u člověka předchází podstatě*. Sartre vidí celek vlastností oproti existenci, která se mu jeví jako reálná přítomnost ve světě. Podle něj reálné činy přímo utvářejí existenci. Člověka dle Sartra nemůžeme uzavřít do určitých myšlenkových soustav, protože každý jsme individuální bytostí. Základní životní situací je dle Sartra *vrženost do světa*. Člověk se pak ocitá v roli cizince a jedině, o co se může opřít ve své existenci, je sám o sebe. Další životní situací Sartre shledává *v nedostatku saturace potřeb*. Jestliže dojdeme k sebeuvědomování, tak můžeme přesáhnout sami sebe do budoucnosti, tvrdí Sartre. Člověk je sám o sobě nicota, proto se musí promítnout i do světa a zároveň popřít svoji minulost, aby neustálým vytvářením zdůraznil své bytí (Pelikán, 1995). Rád bych uvedl další významné Sartrovy myšlenky, které se týkají svobody člověka. Sartre soudí, že člověk se přímo promítá do svého jednání, a tím potvrzuje své bytí. Člověk by měl mít takovou volbu, aby se mohl vždy sám svobodně rozhodnout. Existence člověka je tak přímo úměrná i svobodě člověka. Podle Sartra má *člověk svobodu volby proto, že může i svobodně uniknout* (Pelikán, 1995, s. 11). Sám jedinec často přeceňuje své možnosti a snaží se ovlivnit bytí, které má před sebou. V okamžicích svobodného rozhodování často narazí na realitu světa, do kterého byl vržen, a přiklání se pak k neupřímnému jednání či zoufalosti. Často vnímá svět kolem sebe jako nepřátelský a prožívá pocity napětí. Osamělost dle Sartra neznamena to, že bychom byli sami. Aby člověk mohl být sám, tak druhé potřebuje. Společnost nám ovšem mnohdy brání v tom, být sebou samými. Vzhledem k jejím vnitřním i vnějším vlivům ztrácíme svoji původní identitu. Jestliže se setkáme s druhým člověkem, posléze s ním jednáme, tak mnohdy vlastní postoj, který máme předznamenáný, se odráží v postoji k druhému. Zamyslíme-li se sami nad sebou, tak můžeme prožít rozpor mezi vlastním *já* jako *subjektem* a mezi sebou jako *objektem* vlastních pozorování (Pelikán, 1995). Díky

těmto rozporům je nám umožněno lépe pojmut svobodu a respektovat myšlenky a názory jiných. Přesto však, objeví-li se konflikt, jen těžko se mu ubráníme.

- 4) M. Merlau-Ponty – filozof *tzv. vtělené existence*. Existenci vnímá jako smyslovost odhalit nám obecnější a trvalejší hodnoty a nikoli pouze jen jako absolutní nicotu. Ponty soudí, že *vrženost do světa* není jen absolutním popřením, ale interakce s ním. Svět Ponty vnímá jako vytvořený celek, ale ne úplně vytvořený. Člověka vidí jako bytost, do které se promítají psychologické a historické momenty. Díky existenci máme určitý styl a volbu se svobodně vyjádřit (Pelikán, 1995), (Pelcová, 2000).
- 5) M. Heidegger – filozof vycházející z fenomenologie. Jeho prvotní otázkou je otázka bytí (Seinfrage), zejména pak problematika *smyslu bytí*. Abychom tento problém mohli zodpovědět, musíme se podívat na analýzu lidských jsoucn (Dasein). Bytí (Sein) v pojetí jsoucn je odpověď na to, na co se ontologie vlastně ptá (Gefragtes). Jedná se nám o pochopení vlastního smyslu bytí. V existenci Heidegger vidí svobodu nebo jakési vytváření sebe samého. Právě existenciální prožitky jsou stěžejní pro pochopení vlastního bytí a bytí směřujího k smrti. Bytí člověka přibližuje ke smrti. Člověk ve svém bytí nachází problém, ve kterém mu jde o bytí jako samotné. Heidegger se zmiňuje o *tzv. existenciálách*, což jsou struktury, které existenci rozvíjejí a konstituují. Jedná se například o tělesnost, dějinnost, spolubytí s jinými, sexualitu, strach, ale i stud. Antropologická filozofie učením o existenciálách Heideggerovy filozofie jen získala a rozvinula pojetí chápání člověka v souvislosti s jeho sebeutvářením. Člověk je právě těmito existenciálami omezován, a to pedagogovi ukazuje, jak vidět v příčinách jednání osobnosti další rozměr lidského bytí (Pelikán, 1995).
- 6) F. M. Dostojevskij – evokuje mezní situace a *pocity viny a odpovědnosti*
- 7) F. Nietzsche – německý filozof, který se zabýval myšlenkou *o nadčlověku* a rozpracoval směr *nihilismus* (Nietzsche, 1968)
- 8) F. Kafka – popisuje ve svých románech *absurdno a odcizení*
- 9) G. Wurttemberg, O. Kroh, E. Griesebach, R. Hubert – přínos pro pedagogiku hlavně svým pojetím osobnosti člověka a výchovy, představitelé *existenciální pedagogiky* (Pelikán, 1995).

V uvedeném přehledu devíti myšlenkových postupů jsme mohli nalézt různá východiska k postupnému utváření filozofického směru existencialismus.

3 Praktická část

3.1 Analýza Camusova pojetí člověka, prostředí a výchovy

Porovnání jednotlivých přístupů současných autorů, vlastní shrnutí poznatků.

Co si Albert Camus představoval pod pojmem člověk a jak tento pojem vnímal?

Pokud se nad touto problematikou chceme hlouběji zamyslet, uvědomme si nejprve výklad slova *člověk* na obecné rovině. V lidském jedinci ve vývoji ontogenetickém i fylogenetickém můžeme najít určitou záhadu a tajemno. Mohli bychom tedy říci, že se jedná o určitou souhru antropologických paradigmat, vzorců, norem, která jsou směřována k něčemu vyššímu, co nás přesahuje. Jedná se o jakýsi interkosmos, Boha či přírodu (Pelcová, 2000). Dalším názorem může být, že člověk je určité individuum, které spadá do sociokulturního prostředí, do kterého řadíme jak makroklima, mezoklima, tak i mikroklima. Tyto všechny tři stupně jsou pak následně ve vzájemné interakci (Pelikán, 1995).

Camus ve svých dílech nahlíží na člověka jako bytost bio-psycho-sociální, která žije v podstatě mechanických, každodenností a zvykem do té doby, než si uvědomí nesmyslnost existence. Tím, že procitne z každodennosti, se odcizí vlastnímu životu. Camus se stále snaží najít šťastné místo pro člověka v životě a ukázat mu v něm ten správný směr, cestu. Camus se také zamýšlí nad tím, zda je člověk schopen najít hodnoty, které pozitivním způsobem vyplní jeho život. Vychází ze zkušenosti *absurdního* člověka. Pojem absurdismus jsme rozebírali již v předchozích kapitolách a nyní se zaměříme na to, jak takový absurdní člověk vypadá. Žije pouze v přítomnosti a nezabývá se svou perspektivou. Jakákoliv naděje na budoucnost, která spočívá v zájmu o vlastní potomstvo či plánování čehokoliv, se mu zcela odcizuje. Absurdní člověk vlastně ani neví, jak lépe by mohl žít, ale je si vědom toho, že může *žít více*. Takovým absurdním hrdinou, kterého můžeme v Camusových románech objevit, je Sisyfos, jenž je uvězněn v řadě každodenních monotónních činností, které postupně ztrácejí smysl. I v takovém světě si dokážeme Sisyfa představit šťastného – díky Camusově metafoře o nekonečném valení kamene absurda v každodenním boji se světem (Camus, 2006). Autor zde nalézá propast mezi člověkem jako bytím, které ho připravuje o jakoukoliv naději a maří absolutní hodnoty či životní cíle stanovené již dávno předtím, a smyslem jeho života. Camus dále hledá identitu člověka prostřednictvím reflexe. Jeden z možných způsobů, jak ji najít kromě etiky, vědy a umění je filozofie (filosofie, filosofie, sofia-moudrost). Díky těmto reflexím Camus vnímá člověka jako bytost mravní, myslící a schopnou socializace (Pelcová, 2000).

V Camusových dílech shledáváme dva různé typy lidí:

- 1) Ti, kteří jsou uvězněni ve vlastním životě, a život se pro ně stává jakýmsi vězením, kde jsou spoutáni. Nepřemýšlejí o ničem takovém, co by pro ně mohlo být transcendentním a každý den se pro ně stává rutinní záležitostí. *Ráno, když se vracel, už se naopak nedíval rád na moře, vždy věrně čekající, ale vídal se s ním až večer.* (Camus, 2005, s. 44). Hlavní hrdina povídky *Němí Yars* žije stereotypním životem a každý nový den je skoro stejný, jako je den předešlý. Ráno odchází do práce a večer přichází z práce. Je pohlcen existenčními starostmi, co bude dělat dál, a jestli má v životě alespoň nějakou perspektivu.
- 2) Ti, kteří se dokáží vcítit do absurdna, hledají cestu, jak žít dál. A ti jsou pro Camuse ti prvotní, takzvaní *les hommes consients* – lidé vědomí (Camus, 1998). Takoví lidé jsou si vědomi, že žijí stereotypním způsobem života podle určitých norem, ať už právních či zvykových. *Otočil jsem se na židli, jak jsem to viděl u trafikanta, poněvadž mi to připadalo pohodlnější. Vykouřil jsem dvě cigarety a z pokoje jsem si přinesl kousek čokolády a snědl ji u okna* (Camus, 1998, s. 23). Takovým typickým hrdinou je úředník Mersault, který se zprvu jeví jako bezcharakterní. Avšak je to člověk, o kterém později sám Camus napsal, že není schopen couvnout od pravdy a je pro ni ochoten i zemřít (Camus, 1988, s. 6).

Ve svých dílech se Camus nadále zabývá *solidaritou lidí spjatou s humanismem* (Camus, 2007). Zajímá ho jedinec vybočující z každodennosti. Každý okamžik by měl být dle Camuse prožit naplno. Jediné, v čem můžeme shledat jistotu, je smrt. V ničem jiném ji nemáme (Camus, 2006). Měli bychom dát svému životu radost, nový rozměr.

Camus vnímá lidského ducha existujícího pouze ve dvou světech. Jedná se o svět *posvátného* (slovy křesťana svět milosti) a svět *revolty*. Tyto dva světy jsou vzájemně na sobě závislé a jeden nemůže existovat bez druhého. Svět bychom měli podle Camuse přijmout takový, jaký ve skutečnosti je. Nehledat v něm neštěstí, ale uvědomit si jeho účast na utrpení. Tímto způsobem jsme na dosah království nebeského. Jedná se zde o vnitřní ustrojení, které nám umožní soulad našeho chování pomocí těchto zásad a dopomůže nám k okamžitému blaženství. Poselství Ježíše Krista jsou skutky, nikoliv jen víra podle německého filozofa Friedricha Nietzscheho. Camusův Kristus odmítá vše, co v současnosti můžeme nazvat křesťanským. Křesťanství je toho názoru, že světu udává určitý směr a přitom současně bojuje proti nihilismu. Paradox je v tom, že samo je nihilistické tím, že našim životům doslova nutí žít podle určitého smyslu, a tím pádem potlačuje ten skutečný (Camus, 2007). V takovém

světě, kde nenajdeme Boha ani mravní ideje, se ocitáme sami a bez pána. Pokud nic nemůžeme brát jako pravdivé a svět vidíme absolutně bez pravidel, pak nic nemůžeme zapovědět.

Camusův svět se nám jeví jako svět bez morálních pravidel, kde člověk se cítí osamělý. Výjimkou je uvedení přístupů Nietzscheho, Sadeho nebo hrdinů sociálně filozofického románu *Bratři Karamazovi* ruského spisovatele F. M. Dostojevského, vydaného již v roce 1880, kteří vstoupili do božího království díky tomu, že usilovali o opravdový život. *Paradoxně tento šílený svět přímo volá po pravidlech, morálce či řádu.*

V Camusových dílech můžeme nalézt také *souvislosti s výchovou a výchovnými záměry*. Zpočátku bychom si měli ujasnit, jak různí autoři vnímají tento pojem. Pelikán vnímá výchovu, která se dá rozložit do tří oblastí. V první z nich jde o určité spontánní utváření, kde není záměrem institucí změnit osobnost recipienta. Jedná se zde o velmi silné puzení, kdy jedinec je otevřen vlivům působení, které mění jeho chování a jednání. Za druhou formu můžeme pokládat situačně cílené utváření, kde se už jedná přímo o konkrétní případ ve zcela konkrétní situaci. Mluvíme o vzájemné interakci mezi objektem a subjektem výchovy. Za třetí formu můžeme pokládat cílevědomé a systematické utváření a kultivaci člověka. Zde je hlavním cílem dosažení pozitivních trvalejších změn vychovávaného. Jedná se o formaci osobnosti a osvojení si určitých návyků, stylů a hodnot. Tady už narážíme na pojem výchova v přímé souvislosti (Pelikán, 1995).

Na proces výchovy můžeme dle Pelcové nahlížet i takto: Jedná se o předem plánovanou činnost, kde život dospívajících je utvářen a motivován životem dospělých. Zaměřujeme se na určitý cíl a výsledek, který bychom měli propojit s výchovným efektem. Z praxe si snadno představíme pozici manažerů, mistrů nebo vedoucích, kteří v podstatě *vychovávají* svého podřízeného. Dilthey na proces výchovy nahlíží jako na cílenou kultivaci psychického žití dospívajících (Pelcová, 2000).

Camusovo pojetí výchovy spočívá zejména v tom, že každý člověk je naprosto *jedinečný a naprosto individuální*. Máme na mysli samotný výběr a akceptaci vnějších vlivů, který minimalizuje výskyt jevů patologických. Osobnost člověka je utvářena díky genetickým předpokladům v procesu vzájemné interakce s okolím. Důležité je zmínit sociální učení, kdy se jedinec adaptuje na vnější prostředí pomocí osvojení zkušeností s možností měnit své chování či jednání (Pelikán, 1995). Uvedl bych zde výrok Gustava Adolfa Lidnera, který souvisí s Camusovým pojetím výchovy. *Spodobování se slabšího silnějším, nehotového poměrně hotovému, neuvědomělého uvědomělému, chovance vychovateli* (Pelikán, 1995, s. 34). Jedná se zde o osvojení si určitých norem, ať už příznivých či nepříznivých.

Dále bychom měli zmínit německého filozofa Immanuela Kanta, který výchovu chápe jako činnost, jež by se měla ubírat cestou k rozvoji jednotlivého individua, k veškeré dokonalosti, jaké je schopen. Další inspiraci bychom mohli hledat u J. J. Rousseaua, který viděl výchovu v souladu s našimi zkušenostmi a jedinec by měl žít ve shodě se sebou samým. U Rudolfa Steinera je pojetí výchovy utvářeno *duchovními hodnotami*. Camus se nechal inspirovat především křesťanstvím a novoplatonismem, tyto dva směry dokonce využil ve své diplomové práci. Camusovo pojetí výchovy je založeno na myšlence, abychom co možná nejlépe poznali bytost *vznikajícího člověka*, který má určité schopnosti, jež tvoří pilíř jeho podstaty. Dále bychom měli rozvinout svět, který se skládá z těla, duše a ducha zprostředkujícího nám objektivní realitu. Jedinec by tímto způsobem měl být doveden k tomu nejdokonalejšímu a nejvyššímu tělu, ve kterém je ukryto nejvnitřnější jádro našeho vlastního já (Bůh, hybná síla). Paloušův náhled nám ukazuje názor, že se ocitáme na určitém poli, v němž se jeden vydává pro druhého, přičemž toho druhého naplní Boží vůle. Chovancovi by měla být uvolněna vlastní cesta *absurdního člověka*, která ho povede k vlastní odpovědnosti. Duch Boží pak vytváří prostor našeho nitra (Palouš, 1991). Zde vidíme souvislost s hrdiny děl Alberta Camuse, kteří se často ponoří do sebe, a pak se otevrou světu i Bohu. Jedná se zde o odhalení určitých hlubin našeho vědomí a otevření se novým světům. Máme možnost z vlastní nevědomosti postupně přejít do srozumění s okolním světem a najít v něm své místo.

Camusův svět je velice rozporný a konfliktní a jiná nemůže být ani jeho výchova. Samotná výchova Alberta Camuse probíhala v bídě a nedostatečných podmínkách, kdy jeden z rodičů, otec, který měl Camuse ovlivnit ve výchově, vlastně v jeho dětství chyběl. Měli bychom si povšimnout autenticity či jedinečnosti Camusových hrdinů, kteří byli neopakovatelní, s právem býti sami sebou. Vytvářeli si svůj individuální prostor pro mobilizaci takových vnitřních rezerv člověka, které ho vedou k seberealizaci v lidském světě. Takové pojetí výchovy by mělo utvářet vnitřní integraci osobnosti, kde nám jde o vnitřně přijaté mravní zásady, hodnotové systémy a určitou orientaci či směr osobnosti. Osobnost by měla být *ryze autentická, ale i adaptovaná a socializovaná v podmínkách, ve kterých žije*. (Palouš, 1991). Adaptace by neměla potlačovat osobitost každého lidského individua, zatímco jeho stanoviska v souladu s mravními zásadami by mohla ponechat. Člověk by se měl neustále vzdělávat a osvojovat si nové poznatky a hledat ve světě výchovy své místo, neboť můžeme překročit sami sebe. Takovéto tendence nás vedou k vyšším hodnotám, které jsou předpokladem další úspěšné fáze procesu naší výchovy (Pelikán, 1995). Měli bychom vědět, odkud jsme přišli, kam nás život nasměroval, a takové právo také neupírat ostatním lidem. Toto všechno ovšem předpokládá určitou *empatii*, což podle sociologické vědy můžeme

vnímat jako schopnost osobnosti vžít se do duševního rozpoložení druhého člověka. Na základě *vžívání se* pak můžeme pochopit jaké emoce, snahy a motivy se odehrávají v bytosti toho druhého. Empatie je určitá souhra vzájemné otevřenosti, sympatií a vstřícnosti. (Pelcová, 2000).

Camusovy postavy by svou sebevýchovou měly přispět ke svému sebeovládání, rozvoji intelektu a posilování vlastní sebedůvěry, především v náročných životních situacích. Měly by v sobě interiorizovat své mravní principy a zásady v rámci osobního rozvoje vzhledem k okolnímu světu. *Fenomenologie ducha vědomí má rovněž pedagogický rys. Na přelomu dvou století popisuje jednotlivé etapy výchovy vědomí směřujícího k absolutní pravdě* (Camus, 2007, s. 152) Člověk si je vědom svého subjektu v okamžiku svého narození, kdy začíná i jeho výchova. Je tedy vlastní podstatou svého sebeuvědomění. Postupnou výchovou ve společnosti je pak umožněno lidskému vědomí, aby se naprosto povzneslo nad pudy. Člověk v procesu socializace tedy získává tu pravou *lidskou hodnotu*, která se staví výše, než je hodnota živočišná.

Analýza důležitých postav Camusových děl z hlediska pojetí člověka, prostředí a výchovy.

Román *Cizinec* (Camus, 1998) – hlavní hrdina Mersault je zosobněním člověka, jenž se *existencialisticky* staví vůči světu. Vidí jej chladně, bez emocí. Tak jak na něj svět působí, tak se k němu staví. Pokrytecká společnost se však děsí zcela zjevného a upřímného odcizení, které hrdina odmítá skrývat. Mersault celou dobu není ostatními souzen za svůj čin, ale za své postoje.

Esej *Mýtus o Sisyfovi* (Camus, 2006) – v postavě Sisyfa nám autor sděluje jasné poselství – absurdní člověk by měl vytrvat ve svém *bytí na hraně* a neopouštět předčasně tento svět. Nezbývá, než se smířit *s bytím spojeným s pocitem absurdity* a pokoušet se žít smysluplně, i když to třeba není úplně možné. *Samo snažení dostat se na vrchol stačí zaplnit lidské srdce. Musíme si představit, že Sisyfos je šťasten* (Camus, 2006).

Román *Mor* (Camus, 2007) – postava hlavního hrdiny dr. Rieux přiměje čtenáře zamyslet se nad samou podstatou lidského života, nad pojmy jako jsou *lidskost, povinnost a víra*. Je ztvárněním člověka-humanisty, který neúnavně pomáhá nemocným ze všech sil. Vzporuje epidemii za každou cenu, a přitom jedná účelně a bez hrdinských gest. Léčí, protože je lékař, je to jeho poslání, a on jej respektuje a naplňuje. A tak tento román přináší jasné poselství osobní statečnosti a hrdinství.

Román *Šťastná smrt* (Camus, 2006) – Camus pracoval na tomto textu v letech 1935 až 1937. Vydán byl však až dlouho po autorově smrti, v roce 1971. Albert Camus sám se

k vydání *Šťastné smrti* nikdy neodhodlal. Využil však jednotlivých motivů ve svých dalších dílech, a tak text představuje důležitý dokument pro studium jeho myšlenkového vývoje. Hlavním hrdinou je fyzicky krásný Patrice Mersault, předobraz Mersaulta z *Cizince*, oba charakterizuje distancovaný postoj k lidem a jednotvárný život, z jehož nudy je vytrhují návštěvy prostoduchých, ale krásných milenek. Mersaultovým protipólem je postava fyzicky postiženého Rolanda Zagrea. Autor si zde klade otázku, zda může být štěstí jednoho lidského života (Mersaultovo) zapláceno životem jiným, byť by to byl i život bezcenný (postava Zagrea).

Z Camusovy myšlenkové triády *absurdno – revolta – solidarita* je zde nejméně rozpracována otázka solidarity. Mersaultova revolta zůstává egoistická a soustředěná na osobní štěstí. Nevykazuje ještě prvky všelidské solidarity, charakteristické pro postavu dr. Rieux z románu *Mor* nebo také pro postavu z povídkového cyklu *Exil a království* (Camus, 2005), z povídky *Host*, kde vystupuje učitel Daru.

Daru představuje *ideální vlastnosti sociálního pedagoga* – je psychicky odolný a fyzicky zdatný, s určitou mírou tolerance i empatie, dovede včas vyřešit problémy i kriticky uvažovat. Je zodpovědný a důsledný. Vykazuje tedy chování naprosto *solidárního*, na jiné myslícího a jiným pomáhajícího jedince.

3.2 Role a možnosti výchovy v kontextu životních situací

V dnešním chaotickém světě se často dostáváme do situací, ve kterých se ověří, jakým způsobem nás formovala a ovlivňovala výchova. V první řadě nás ovlivnila výchovou *rodina* jako primární socializační činitel. Ukázala nám, co je dobré a špatné. Výchova rodičů nás předem připravila na to, jak obstojíme v náročných životních situacích. Díky vlivu rodiny si utváříme sami své postoje, normy a především *hodnotovou orientaci*. Výchovná funkce rodiny spočívá především v poskytnutí základní orientace ve světě a měla by také zabránit sociálně nežádoucím vlivům (sociálně patologické jevy ve společnosti).

Nyní uvedeme faktory, které jsou významné pro zdravý vývoj dítěte v rodině:

- porozumění a empatie matky vůči svému dítěti
- porozumění otce se svým dítětem
- životní a sociální úroveň rodiny
- zdravotní stav rodičů (přítomnost či nepřítomnost nemocí)
- zájem o osobní problémy dětí
- zpětná kladná reflexe dětství vnímaného jedincem
- vnímání spravedlnosti v rodině
- shoda dítěte s názory rodičů (Pelikán, 2000).

Možnosti výchovy také utváří naše sebevýchova, která nám klade takové otázky, jako např. *kdo jsem, jaký smysl má můj život, kam směřuji...?* V určité době svého dospívání jevíme snahu přiblížit se ke svému *Ideálnímu Já*.

Francouzský filozof Jean Paul Sartre říká: *Člověk se od všech ostatních tvorů liší právě tím, že je schopen být více, než sám o sobě říká* (Pelikán, 2000, s. 194). Pojem výchova můžeme vnímat jako systematickou a cílevědomou kultivaci člověka – na základě předem vytyčených cílů, které vedou k dosažení mravních hodnot pro smysluplný život v čase přítomném i budoucím. Jedná se o proces zdokonalení napříč celou osobností člověka. Rozhodujícími faktory zde jsou vůle a motivace. V okamžiku, kdy vychovávaný interiorizuje úsilí pedagoga, když i pedagogův cíl přijme za svůj vlastní, když překročí sebe samého, pak můžeme hovořit o skutečném efektu výchovy. Měli bychom ještě zmínit dva důležité problémy týkající se procesuální stránky výchovy. Jeden z nich je tázání po směru našeho vývoje a místa v něm a ten druhý se zabývá problematikou souvislosti zodpovědnosti k sobě, k ostatním, ke společnosti, ke svobodě i přírodě (Pelikán, 2000).

Dané postřehy jsou velmi závažné a diskutabilní pro to, abychom je mohli dostatečně probrat v této práci. K jejich analýze nemáme dostatek informačních zdrojů tak, abychom je v souvislostech s možností výchovy mohli detailně analyzovat.

Další institucí, která nás ovlivňuje ve výchově a v životních situacích, je škola jakožto společenská instituce, jejímž hlavním cílem je poskytnout vzdělání příslušné věkové skupině na základě určitého vzdělávacího programu. Názor Pelcové je takový, že ve škole je dětem odhalován svět, jaký ve skutečnosti je (Pelcová, 2000).

Roli výchovy v souvislosti s životní situací ovlivňují také *sociální skupiny*, které vznikají v podstatě kdekoliv, ať už ve školách, zájmových kroužcích, či mimoškolních aktivitách. Podíváme se na sociální skupinu jako na činitele, který nás ovlivňuje v různých životních situacích, ať už náročných či nenáročných. Budeme hledat názory upřednostňované mnohými autory. Budeme se snažit ve výchově vymezit základní rysy. Většina autorů se shoduje, že se jedná o společenství, které se skládá ze dvou a více lidí. Helus zde vnímá vznik určitých skupinových norem, které vznikají na základě podobnosti hierarchie hodnot mezi členy skupiny navzájem (Pelikán, 2000). Oproti němu McDougall je přesvědčen, že ve výchově se jedná o svazky, které propojují skupinu a mají trvalejší, a ne jen přechodný charakter (Pelikán, 2000).

Měli bychom podotknout, že skupina nesporně ovlivňuje členy, které v ní jsou. Je zapotřebí si uvědomit, že se člověk integruje do určité sociální skupiny a přijímá její normy, postoje a hodnoty, ať chce či nikoliv. Může se jednat o jakkoli samostatného člověka, přesto si uvědomí v různých životních situacích, jak se skupina chovala, sám se pak mnohdy zachová stejným nebo podobným způsobem. Některé takové skupiny nás mohou omezit a zabránit uskutečnění našich vytčených cílů. Také je nutné podotknout, že právě pod záštitou skupiny je člověk schopen nejlépe vyjádřit svoji individualitu i originalitu. Pro lepší upřesnění významu a pochopení smyslu sociálních skupin je zapotřebí udělat třídění sociálních skupin na základě několika kritérií (Pelikán, 2000).

- 1) Sociální skupiny dle velikosti třídíme na *malé a velké*. V malé se jedná o užší a bezprostřední kontakt – například rodina či škola. Počet jejích členů nejčastěji neklesne pod tři a zároveň nepřesáhne třicet. Oproti tomu ve velké sociální skupině není bezprostřední kontakt možný, protože je často založena na větším počtu členů, což je více než třicet. Příkladem mohou být studenti na přednášce či obyvatelé větších měst. Role výchovy je určitě znatelnější v malé skupině, díky užšímu kontaktu všech jejích členů. V této skupině se jedinci i více angažují a mají více možností zasahovat

do chodu věcí. Ve velkých skupinách je často jedincům znemožněno dosáhnout svých individuálních záměrů.

- 2) Další členění sociálních skupin je na skupinu *formální a neformální*. Formální skupiny mají pevnou organizační strukturu a jasně vymezené úkoly. Příkladem je školní třída nebo dílna. Neformální skupina vzniká spontánně a odlišuje se především větší mírou uspokojení členů a silnějšími emocionálními vazbami mezi členy skupiny. Jedná se například o určité seskupení přátel či kamarádů, kteří se sešli společně za určitým cílem, který mají v záměru realizovat (Pelikán, 2000). Z hlediska možností přirozených sociálních rolí ve výchově je neformální skupina jistě oblíbenější.

Neformální skupiny, kde se členové potkají náhodně, nenuceně, neplánovaně a na základě osobní angažovanosti, jsou pro její účastníky zajímavější – vzhledem k možnosti seberealizace. Jedinci zde také nejsou pod tlakem pedagogů, vychovatelů či jiných pracovníků ovlivňujících průběh edukačního procesu. Snaží se zaměřovat a ubírat k něčemu, co chtějí sami dosáhnout, bez tlaku a nároků prostředí.

- 3) Pro roli výchovy je důležité roztřídit skupiny také podle toho, jaký má jedinec vztah k té určité skupině.

Zde je dělíme na *členské a referenční*. V členské skupině má jedinec bezprostřední vztahy s okolím. V referenční skupině se jedinec se skupinou identifikuje, aniž by bral ohled na fakt, jestli je do ní zařazen, či není. Měli bychom podotknout – aby skupina účinně působila na své členy, musí zvažovat dané kulturní hodnoty, normy či tradice (Pelikán, 2000). Současnost ukazuje, že referenční skupiny mají svoje nezastupitelné místo při záměrném ovlivňování jednotlivců.

- 4) Dále bychom mohli rozdělit sociální skupiny na základě jejich složení. Třídíme je obecně na *homogenní a heterogenní*. V homogenní skupině nacházíme stejnorodé účastníky, zatímco v heterogenní různorodé. Jako prvky, které jsou kritériální pro třídění, můžeme označit věk, sociální složení, postoje, názory a zájmy. Výzkumy prováděné Haytornem a Carterem ukázaly, že homogenní skupiny mají vyšší morální pravidla a bývají přátelštější. V heterogenních skupinách bylo zaznamenáno více konfliktů a soutěžení (Pelikán, 2000).

Provedeme-li komparaci názorů na účinnost těchto skupin, dojdeme k závěru, že co se týče rolí výchovy, tak heterogenní skupiny dosáhly většího efektu. Tyto skupiny měly více nápadů, jak pomocí různých alternativ řešit úkoly.

- 5) Další členění skupin je dělení dle formy struktury, zde nás zajímá systém řízení. Obecně známé je třídění na systém *autokratický, liberální a demokratický* (Pelikán, 2000).

Autokratickou skupinu řídí jednotlivec nebo skupina jednotlivců, kteří jsou oprávněni zasahovat do celého chodu skupiny. Členové přijímají normy i ideologie, se kterými se identifikují. Normy a cíle skupiny se důsledně musejí dodržovat. Další skupinou je skupinová forma liberální. Tato skupina není pevně vedena a normy jsou pro členy nezávazné. Posledním typem je skupina demokratická. Základním principem je rovnost všech jejích členů ve všech právech – všichni mají stejné právo podílet se na chodu fungování této skupiny. Je zapotřebí respektovat rozhodnutí většiny. Občas se jednotlivci odkloní od norem, ale to je možné pouze na základě domluvy mezi členy skupiny (Pelikán, 2000).

Analýza tématu

Vzhledem k tomuto členění skupin má jedinec svobodnou volbu, kam by se chtěl socializovat, které postoje, normy a hodnoty mu nejvíce vyhovují a které splňují jeho očekávání. V takových životních situacích, jako jsou kupříkladu dokončení studia na vysoké škole nebo volba partnera či partnerky, mají sociální skupiny nemalý vliv na utváření osobnosti. Ovlivňuje nás sociální prostředí, ve kterém jsme vyrůstali, lidé kteří na nás, ať už přímo nebo nepřímo, působili svým myšlenkami, představami a záměry. Vždy jsme měli možnost svobodné volby, kam se můžeme zařadit a které názory či skupiny jsou pro nás nejvíce akceptovatelné. *Výchova ve skupinách i mimo ně je nikdy nekončícím procesem a její role má nezastupitelný charakter.* Jakékoliv pozitivní vlivy z vnějšího prostředí, které chceme absorbovat, nás posunují o stupínek výš a v kontextu životních situací si vzpomeneme, co pro nás výchova znamená. Výchova v nás posiluje integritu osobnosti a tvoří z nás jedince více adaptované, dokážeme čelit tlakům, které neustále přicházejí. Pravou a vyšší vědou o výchově je *sociální pedagogika*, jejímž zakladatelem je Paul Natorp (Pelikán, 2000). Tato věda, která je na pomezí psychologie, pedagogiky a sociologie, se už přímo zaměřuje na to, jaké jsou vztahy lidí ve společnosti z různých hledisek. Má své intence, jak člověku v různých životních situacích pomoci, a zároveň zachovat i jeho důstojnost.

V následující kapitole bychom zaznamenali názory filozofa a spisovatele Alberta Camuse, kterými předznamenal obsahovou strukturu studijního oboru Sociální pedagogika jako *teorie a zároveň praxe pomáhání člověku.*

3.3 Názory, úvahy a myšlenky, kterými obsahově Albert Camus předznamenal obor sociální pedagogika

Pojďme se zamyslet nad Camusovým vztahem k úvahám, životním postojům a činům, které formují osobnost.

Z celého Camusova literárního díla i z jeho veřejné angažovanosti vyplývá, že Camus byl člověk svobodomyšlný, se smyslem pro sociální spravedlnost, odsuzující všechny formy politického totalitarismu, *humanista* v plném smyslu tohoto slova. Je patrné, že se svým jednáním dotýkal sociální podmíněnosti výchovného procesu. V padesátých letech se velmi angažoval v hnutí za lidská práva, což byla zásluha především v otázce vztahů mezi prostředím a výchovou. V roce 1952 rezignoval na svou funkci v mezinárodní organizaci UNESCO, jako protest proti tomu, že Francovo Španělsko bylo přijato do OSN. V roce 1953 kritizoval sovětské metody potlačení stávek dělníků ve východním Berlíně. V roce 1956 vystoupil s obdobnými protesty proti potlačení stávek v polské Poznani. Byl jedním z mála západoevropských intelektuálů, kteří veřejně vystoupili proti potlačení říjnových demonstrací sovětskou armádou v Maďarsku v roce 1956. Byl odpůrcem pacifismu a trestu smrti kdekoliv na světě (Todd, 2000). Jeho filozofické myšlenky jsou formovány výrazným *agnosticismem*. Je založen na úvaze, že člověk může bez pomoci věroučných vodítek nebo racionálních myšlenkových postupů formovat hodnoty, které naplňují jeho život. Je třeba si uvědomit, že pobyt na tomto světě vždy končí smrtí a celý vesmír jednou zanikne (Camus, 1992).

Jaké romány Alberta Camuse měly největší přínos pro sociální pedagogiku a v čem tento přínos shledáváme?

Nad touto otázkou je potřeba se hlouběji zamyslet a vybrat z Camusovy tvorby pouze jen to, kde je patrný vliv výchovy či výchovných činitelů na člověka. Nejvíce souvislostí podle mého názoru můžeme najít v cyklu povídek *Exil a království* (Camus, 2005). Začněme povídkou *Němí*. „Vstal, rozlomil svůj chléb na kusy, a když Said odmítl, řekl, že příští týden se jim povede líp. Pak mě pozveš zase ty, dodal. Said se usmál. Žvýkal teď kousek Yarsova chleba se sýrem, ale jen zlehka, jako někdo, kdo nemá hlad“ (Camus, 2005, s. 58).

Zde se jedná o charakteristiku konkrétního prostředí. Vzájemné vztahy mezi dělníky v Camusově románu byly očividně dobré a přátelské. Yars nabídl svému kolegovi část svého oběda a dokázal se vcítit do jeho životní situace. Zde Camus poukazuje na *solidaritě, přátelství, empatii a náklonnost k druhému člověku*. Chce nám ukázat jistý výchovný cíl, že člověk na světě není sám a měl by myslet také na druhé. V této povídce můžeme shledat porozumění pro sociální citění a povinnosti vůči druhým. Nejvyšší hodnotovou ideou této

povídky je myšlenka *svobody jedince* a pojetí *absurdního člověka*. Camus zde také poukazuje na určité výchovné cíle. Tím myslí ideály, jimž jsou vystavováni všichni lidé, kteří se nacházejí ve složitých situacích a řeší různé úkoly. Jsou to výtvořiny fantazie, které přesahují pouhý popis skutečnosti. Takové výchovné cíle jsou výchovnými jen tehdy, nejsou-li nástrojem toho, kdo má v plánu vychovávat, ani těch, kteří už vychovávaní jsou. Pokud takové už jsou, tak se nejedná o cíle výchovné, ale o propad směrem nežádoucím (Palouš, 1991). Pomocí hodnotícího výkladu světa a člověka měl možnost Camus výchovné cíle stanovit. Jedná se hlavně o představy, které umožňují *socializaci osobnosti* (Brezinka, 1996).

U obecných ideálů je nutné povšimnout si určitým norem. Mají za úkol poukázat na vlastnosti, které patří zdatným lidem. Jedná se o skupiny řemeslníků, soudců, v našem případě se jedná o dělníky. Měli bychom si připomenout ty normy, které naší existenci (bytí) zajistí duchovní jistoty, sociální a občanské ctnosti. Zde vyzdvihneme především sociální ctnosti, jelikož v naší povídce sledujeme *empatii, schopnost rozdělit se s druhým*. Autor zvažuje, jak se podílíme na vzájemné pomoci, *ideálu solidarity*, vztaženém nejprve k bližním, a pak k celé společnosti.

Aspekty, které můžeme vidět v Camusově tvorbě, mají přínos pro aktuální témata sociální pedagogiky. Zmíníme zejména tyto hodnoty – *sociální citění, láska k bližnímu, láska k vlasti (národu)*. Další hodnoty, které také můžeme samostatně zařadit, jsou *sociální porozumění, tolerance, trpělivost* (Brezinka, 1996). Povídka *Němi* zároveň poukazuje na fakt, že člověk se člověkem postupně stává, a to díky rozvoji svých vnitřních vloh – imanentních dispozic, a také tím, že vystupuje z živočišné stálosti v sobě do prostředí, v němž vše není předurčeno. A díky tomu se objevují takové pojmy, jako *odpovědnost a svoboda*. V této povídce se jedná o výchovu s ryze dobrým záměrem. Jde o pedagogický konsensus, kterým jsou míněny změny určitého jedince ovlivněné soustavným působením jedince dalšího. Je důležité pochopit celou situaci jako událost, kterou není možné redukovat na událost jiné kategorie, protože v této lidské situaci můžeme spatřovat cosi jedinečného (Palouš, 1996). Další ideový přístup, který zmíníme, je myšlenka týkající se *obrazu člověka*. Chápeme zde člověka jako primárně jednající bytost, měnící svět v to, co je podstatné pro dobrý život (Brezinka, 1996).

Další dílo z povídkového cyklu *Exil a království*, které předznamenalo obor sociální pedagogika, je povídka *Host*. Zde vystupuje v hlavní roli učitel Daru. V jeho osobě vykreslil autor vlastnosti sociálního pedagoga, jaké by měl mít, a tím i naznačil a předpověděl tuto budoucí profesi. Učitel z povídky *Host* byl nesporně psychicky odolný a fyzicky zdatný, s určitou mírou tolerance i empatie. Z jeho osobních schopností jsme mohli zaznamenat, že

dovedl vyřešit včas problém a kriticky uvažoval. Byl zodpovědný a důsledný a vše si řádně promyslel. *Daru, žijící takřka jako mnich v zapadlé škole, ostatně spokojen s tím málem, co měl, a s drsným životem, cítil se uprostřed vši té bídy jako pán, protože měl omítnuté stěny, úzkou pohovku, poličky z měkkého dřeva a studnu a protože ho jednou týdně zásobovali pitnou vodou a jídlem* (Camus, 2005, s. 59). Z tohoto odstavce je možné mnoho vyčíst o uvažování a postojích pedagoga. Je patrné, že to byl člověk skromný a svoje povolání považoval za určité poslání. U této osobnosti bychom také mohli nalézt něco takového, co můžeme nazvat životní zdatnost. Míjíme tím určitý souhrn konkrétních schopností, postojů a znalostí člověka, které jsou v jeho společnosti stěžejní k tomu, aby svůj život naplnil odpovědností (sociální), smysluplností a dobrem. Jedná se o nejobecnější osobní ideál a cíl výchovy (Brezinka, 1996). Tento učitel rozhodně oplýval profesní pedagogickou zdatností, což je hlavní premisa pro úspěšný výkon učitelského povolání. Daru ji splňoval celou měrou své osobnosti. Další vlastností, kterou měl Camusův učitel, byla odborná zdatnost. Míjíme tím odborné vědomosti, odborné dovednosti a ethos povolání. Ethos je morální postoj, kterým má člověk oplývat vzhledem ke své práci, k úkolům i povinnostem. Hlavní hrdina z povídky *Host* se rozhodně k plnění svých povinností stavěl pozitivně, plnil své úkoly svědomitě a dobře vykonával svůj úřad. Proč je pojem *ethos* pro vykonávání profese sociálního pedagoga tak důležitý?

Měli bychom si všimnout u tohoto pojmu technického a morálního aspektu. V technické stránce jde o znalosti, jak se co dělá, a schopnosti, které jsou na nich zakládány. U profese pedagoga se jedná o zvládnutí učební látky a nutnost jejího zprostředkování. Dále mohou být uvedeny znalosti týkající se duševního života žáků a umění výchovného vlivu na jednotlivé žáky i na celé skupiny (Brezinka, 1996).

U morální stránky nás zajímá osobní odpovědnost, kterou má každý učitel za své činy a následky na místě svého působení. Má povinnost jednat tak, aby to bylo dobré hlavně pro žáky a ne pro něho samotného a vyhnout se situacím, které by svěřeným jedincům jakýmkoliv způsobem uškodili.

Vše závisí na morálních tendencích učitele a na vědomí odpovědnosti (Brezinka, 1996). Problémy v životě lidského jedince nemůžeme vždy přirovnávat k postupům v sociální pedagogice a v podstatě žádná věda nemůže svá tvrzení učinit bez přihlídnutí k ostatním vědám (zde např. k filozofii). Proto otázky, týkající se smyslu lidské výchovy, nemůžeme klást, pokud se chceme zbavit obecně filozofického smyšlení. Co se týká vlastních pedagogických prostředků, tak je tedy nutné přiřadit k nim také *prostředky filozofické povahy* (Palouš, 1991).

Filozofická esej *Mýtus o Sisyfovi* (Camus, 2006) také předznamenala svými myšlenkami obor sociální pedagogika, především podstatou výchovné a životní situace. Děj eseje jsme podrobně rozebírali v předchozím textu, ale zde se zaměříme pouze na přínos pro sociální pedagogiku. Hlavní postava je inspirována *antickou filozofií*. Uvedme několik postřehů, které se týkají řeckého myšlení, jež tvoří prazáklad evropské vzdělanosti a výchovy. Mnoho současných filozofů a pedagogů z těchto zdrojů stále čerpá.

Řecká civilizace i kultura řeckého myšlení je pro Evropany zdrojem inspirace po dobu dva a půl tisíce let. Můžeme zde spatřovat určité pojetí celku světa. To, co je nám nejbližší z tohoto myšlení, je ontologický rozměr, otázka po povaze bytí. Zajímá nás, co svět je, a jaké místo ve světě my lidé zastáváme (Pelcová, 2000).

Dílo, které považujeme za obecně uznávané zejména pro sociální pedagogiku, je Platonova Ústava, kde si můžeme povšimnout vztahu výchovy k přípravě člověka na jeho společenské uplatnění. Výchova (*paideia*) zde znamená vynoření, obrat od toho, co nám předurčuje lidské konání a zároveň nadlidskou orientaci v tomto světě. V mýtu o Sisyfovi se nabízí otázka, jaký je rozměr antického mýtu?

Můžeme tvrdit, že zde o podivuhodný obraz celku světa, který můžeme vyjádřit příběhem, v němž se nalézá jakýsi návod, jak bychom měli v onom světě žít. Výchovný význam mytologie pak shledáváme v paradigmatech, což jsou stále se opakující situace a vzory jednání, v nichž je důležitá jednota světa a názor, který je proti jakékoliv individuální touze, přání či sobecké saturaci jednotlivce. V řeckém prostředí jsme už díky prezentaci mýtů mohli najít výchovný efekt. Mýtické příběhy byly přednášeny na veřejných shromážděních a stávaly se zdrojem inspirace soutěží mezi rétory a pěvci. *Mýtus* se stal nejdůležitějším, ve své době jediným obsahem výchovy a vzdělávání. Řekové si mýty mezi sebou předávali ústní podobou a chápali je především jako určité pojetí, jak uchopit celistvost světa. Mýtus má význam v tom, že je jistotou v koloběhu trvání života a spravedlnosti. Chápeme jej jako nutně závazný pro existenciální směr, v němž se tážeme na *smysl lidské existence*. Mýtem o Sisyfovi bylo lidstvo fascinováno právě proto, že v něm mýtus pojal to podstatné v lidské existenci. Friedrich Nietzsche obdivuje na mýtu jeho jedinečnost a především velikost mytického člověka, který *důstojně nese svůj tragický osud* a snaží se nerezignovat vůči vnějšímu světu. Důležitým výchovným cílem mýtu je přivést člověka k poznání. Jedinec by měl najít *vyšší zákon existence*, který vládne konečnému lidskému bytí a nekonečnému trvání světa (Pelcová, 2000).

V Camusově tvorbě můžeme vidět člověka ve třech zorných úhlech, paradigmatech. Uvedme je konkrétně v souvislosti s přínosem pro výchovu.

1) Prvním paradigmatem je chápání člověka jako *animal rationale* – tvora rozumného.

Tady přišel Aristoteles s definicí, že jedince vidíme jako *bytost mluvící a naslouchající* v kontextu bytosti společenské. U člověka si můžeme všimnout schopnosti poslouchat a naslouchat, která je dána přirozeně, ale hlavněji je možné ji kultivovat řízeným způsobem, výchovou.

V Platonově Ústavě můžeme nalézt požadavek, aby se s ideální výchovou začínalo ve věku pěti let *tzv. muzikou*, která má za úkol v člověku kultivovat ušlechtilé schopnosti a umění naslouchat harmonii kosmu. Z této harmonie pak jedinec čerpá radost i pocit sounáležitosti s celistvostí vesmíru (Pelcová, 2000).

2) Druhým paradigmatem je chápání člověka jako *imago Dei* – Boží obraz

Počátek můžeme nalézt v židovsko-křesťanském pojetí a to ve knize *Genezis*. Zde je zaznamenáno stvoření světa, myšlenky o člověku a bohu. V křesťanském pojetí výchovy se setkáváme s pojmem *educatio*. Zde se jedná především o myšlenku *vyvedení* člověka z ponořnosti do života, vedeného pozemským způsobem, k tomu, co je nejpodstatnější a nejpůvodnější. Výchovou zde tedy myslíme obrat k Bohu (Palouš, 1991). Na této cestě hledáme něco svatého, posvátného, myšlenku, která nás povede k tomu, že zapomeneme na svůj všední den, nebo mu dokonce ve své mysli unikneme, a proměníme svoji egocentrickou starost ve starost o vyšší smysl našeho života. Takovou výchovu má za úkol *boží vůle* (Pelcová, 2000).

3) Třetím paradigmatem je chápání člověka jako *myslicího subjektu*

Zde se už jedná o novověkého člověka, který vnímá svět odlišným způsobem. Zde už výchova není chápána jako péče o duši, ani to není cesta do království božího, ale vzdělání a výchova umožňuje člověku jakési *vybavení pro pozemský život*. Cílem výchovy je vytvořit z člověka dobrého poddaného jednotlivce, zbožného a spravedlivého, v zásadě bytost mravní. Zde si zakládáme jak na společenském pokroku, tak také na individuálním úspěchu. Do vychovávaného člověka se snažíme jakoby zabudovat vnitřní motor, který v době rozvoje výchovy a vzdělávání motivuje k nejvyšším, morálním výkonům. Člověk by měl sám na sobě pociťovat, že na svém charakteru, znalostech, postojích má stále co zdokonalovat (Pelcová, 2000).

Albert Camus se snažil v obraze postav svých děl poukázat na to, že člověk je především *bytost sociální*, to znamená, že socializací se začleňuje do sociální reality, a pak se postupně stává bytostí *autentickou*, která se může plně rozvinout ve své individualitě.

Hlavní postavy Camusových románů kupříkladu dr. Rieux z románu *Mor*, nebo Mersault z románu *Cizinec* či *Šťastné smrti* poukazují na to, že člověk je chápán jako součást společnosti, ve které žije, a tato společnost ho ovlivňuje, formuje a zároveň se vůči němu adaptuje. Stěžejním výchovným vlivem je *sociokulturní prostředí*, ve kterém se člověk narodil a vyrůstal a kde můžeme najít i jeho kořeny. Každý hrdina pak obvykle zůstává sám sebou. Pouze někdy, vlivem působení různých nových sociálních a kulturních prostředí, se může změnit (Pelikán, 1995).

Cíle výchovy, které můžeme v Camusově tvorbě zaznamenat, mají *multidimenzionální charakter*. Týkají se osudů světa, ale i stvořených existencí a všeho živého, co se kolem nás nachází. V závěru je příznačnější hovořit spíše o smyslu, než o cíli výchovy. Ve výchově můžeme hledat jakousi cestu, směr, který nám ukazuje, kudy se dostat z krize současnosti, zapříčiněné momentálním optickým chápáním účelu lidského snažení. Ve výchově bychom měli *hledat nitro člověka*. Ve skutečné výchově se vychovávaný jedinec dostává do pohybu a odchází ze své egoistické sebestřednosti, ustaranosti a zaneprázdněnosti pouze sebou samým. Postupně se odevzdává *Božímu logu* a hledá své důstojné místo v lidském světě (Palouš, 1991).

V Camusově tvorbě je předznamenán smysl výchovy, můžeme zde nalézt místo vyššího života nebo vyšší životní formu. Smysl výchovy u Alberta Camuse je zejména *transcendentní*, člověk může přesáhnout své vlastní bytí a být solidární s ostatními.

Camus ve svých dílech poukazuje na *lidské hodnoty*. Teprve v situaci, kdy se hodnoty stávají trvalou součástí našeho já, můžeme mluvit o hodnotách v pravém smyslu slova. Hodnoty jsou zde *integrální součástí osobnosti*, vnitřní silou, která jedince vede k určitému jednání či sebevýchově.

Ztrátu víry v tradiční hodnoty, symbolizované tragickým pocitem prázdnoty po *smrti Boha* a pocit nesmyslnosti života a absurdnosti zaběhnutého řádu okolního světa se Albert Camus pokoušel překonat nejprve *lhostejností a nezájmem* v románu *Cizinec* a po té *revoltou*, cílenou vzpourou v románu *Mor*. Následně dochází k filozofii povinnosti a soucitu, *solidaritě*, kterou on sám nazývá *zbožností bez Boha*.

Rozpor mezi pocity *absurdity*, lhostejné odevzdanosti, rezignace, *revolty*, vzbouření se a oproti tomu myšlenkami *humanistických ideálů* se odráží povídkách (*Exil a království*), dramatech (*Caligula, Nedorozumění*) a filozofických esejích (*Mýtus o Sisyfovi, Člověk revoltující*).

Ukázali jsme, že v díle Alberta Camuse postupně dochází k prolínání *individualismu s humanismem*. Přijmutím paradoxu transparentního ateismu se se svou *vírou v mrtvého Boha* zařadil k ateistické části existencionalistů.

Vzhledem k těmto úvahám jsme se s vedoucím bakalářské práce rozhodli provést aktuální výzkum preference hodnot u současných studentů vysoké školy v prezenční i kombinované formě studia oboru Sociální pedagogika.

3.4 Výzkum hodnotového systému studentů vysoké školy

Cílem naší výzkumné sondy je jedno z nejvýraznějších Camusových témat, *téma hodnot člověka*. Je důležité konfrontovat toto téma se současným pohledem vysokoškolských studentů. Porovnáme preferenci hodnot studentů 3. ročníku prezenčního a kombinovaného studia oboru Sociální pedagogika na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity a na Pedagogické fakultě Univerzity Hradec Králové.

Charakteristika výzkumu

Formulace výzkumného problému: výzkum hodnotového systému u studentů vysoké školy

Výzkumné téma: hodnotový systém v souvislosti s životní spokojeností

Cíle a zaměření výzkumu: porovnání hodnotového systému u studentů prezenční a kombinované formy studia oboru Sociální pedagogika na vysoké škole

Metoda: subjektivní posouzení hodnot dle metody SEIQoL (Křivohlavý, 2003, str. 243)

Počet respondentů: celkem 32, z toho 20 studentů prezenčního studia 3. ročníku oboru Sociální pedagogika na PF UHK a 12 studentů kombinovaného studia 3. ročníku oboru Sociální pedagogika na PF JU

Časový průběh výzkumu: zimní semestr 2012/13

Místa výzkumu: PF UHK v Hradci Králové a PF JU v Českých Budějovicích

Metoda SEIQoL

(viz Příloha 3 – Formulář pro zjišťování kvality života metodou SEIQoL),
(Křivohlavý, 2009, s. 248)

Metoda poznávání života, tak jak ji chápe postup SEIQoL (*Schedule for the Evaluation of Individual Quality of Life – Program hodnocení individuální kvality života*), není všeobecně platným programem pro všechny jedince. Je individuální. Hodnoty života, které jsou v dané situaci a chvíli považovány danou osobou za podstatné, jsou zcela svobodně voleny. Počítá se s tím, že aspekty, které daná osoba považuje za podstatné, se mohou v průběhu jejího života měnit. Metoda SEIQoL se snaží v rozhovoru s určitou osobou zjistit ty oblasti života, které jsou pro daného člověka kriticky závažné. Nejde o zcela volný rozhovor, který by zřejmě byl ideálem, ale o rozhovor do určité míry strukturovaný. Je tematicky omezen jen na nejdůležitější aspekty kvality života (Křivohlavý, 2003, str. 243).

Zjišťuje se přitom i relativní důležitost každého aspektu kvality života daného člověka v momentální situaci. Každý aspekt se zachycuje nejprve v obecnější formě (heslovitě). Poté se zjišťuje jeho hlubší význam a interpretace aspektu dotazovaným, a to využitím metody analýzy názoru a přesvědčení (*judgment analysis*) dané osoby (Křivohlavý, 2003, str. 244).

Metodologie SEIQoL

Základem metodologie SEIQoL je strukturovaný rozhovor. Daná osoba je požádána, aby uvedla pět životních cílů (*tzv. cues* – podnětů k životu), které ona sama považuje pro sebe v dané situaci za nejdůležitější. Ne více a ne méně než pět. Uvede-li jich více, vezme se v úvahu pouze pět nejdůležitějších životních cílů (Křivohlavý, 2003, str. 244).

Vyhodnocení SEIQoL

Vyhodnocení SEIQoL se provádí tak, že se u každého tématu násobí jeho důležitost (uvedena ve formuláři nalevo v procentech) mírou spokojenosti (uvedena ve formuláři napravo též v procentech). Výsledná hodnota se rovná součtu takto zjištěných součinů pro všech pět řádek (největší takto zjištěná hodnota může mít hodnotu 10 tisíc). Tento součet se dělí stem, aby se výsledný údaj pohyboval v rozmezí od 0 (nejnižší možné hodnoty) do 100 (nejvyšší možné hodnoty). Porovnání se provádí mezi sledovanými skupinami, případně v rámci souboru lidí v dané skupině. Hlubší rozbor detailnějších odpovědí, vysvětlujících uvedená hesla v dotazníku, se provádí rozbohem názorů a přesvědčení (*judgment analysis*) (Křivohlavý, 2003, str. 247).

Charakteristika respondentů

První skupina jsou studenti oboru Sociální pedagogika Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové. Výzkum probíhal v zimním semestru roku 2012/2013. Dotazník vyplnilo 14 mužů a 6 žen. Průměrný věk mužů i žen byl 21 let. Z toho vyplývá, že se jednalo o studenty třetího ročníku.

První skupina – období adolescence

Adolescenti usilují o sloučení hodnot a úspěšných pokusů do jakéhosi systematického obrazu. Pokud jejich rodiče, učitelé a vrstevníci zastávají obdobné hodnoty, hledání identity je pro adolescenta snazší. V podmínkách primitivních společností, kde je málo identifikačních modelů a počet sociálních rolí je omezený, je úkol vytvořit si vlastní identitu relativně jednoduchý. Ve složité společnosti, jako je naše, je to pro mnoho adolescentů obtížný úkol.

Jsou postaveni tváří v tvář téměř nekonečnému počtu možností, jak se chovat a co v životě dělat. Výsledkem jsou velké rozdíly mezi adolescenty ve způsobu pokračování vývoje jejich identity. Navíc může být kterákoli určitá část identity adolescenta v různých oblastech života (např. v oblasti sexu, zaměstnání, ideologie) v různém stádiu vývoje. V ideálním případě by měla být krize identity vyřešena mezi 20. a 25. rokem věku, aby se jedinec mohl posunout k dalším vývojovým úkolům (Strnadová, 2009, str. 206–207).

Druhá skupina jsou pracující a zároveň studenti 3. ročníku kombinované formy studia na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity. Výzkum probíhal v zimním semestru roku 2012/2013. Dotazník vyplnilo 5 mužů a 7 žen. Průměrný věk mužů i žen byl 36 let.

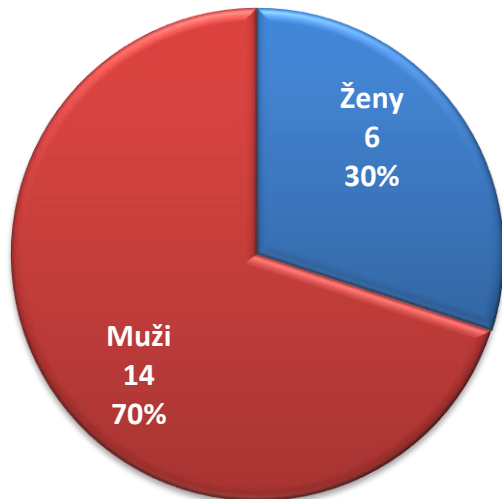
Druhá skupina – období mladší a střední dospělosti

Mladší dospělost – v průběhu časně dospělosti si lidé volí zaměstnání a mnoho z nich vstupuje do manželství nebo jiného typu intimního vztahu. Intimita znamená schopnost starat se o druhého a sdílet s ním společně zážitky. Lidé, kteří nedokážou vstoupit do láskyplného vztahu, neboť se bojí být zraněni, nebo jsou neschopni sdílet, riskují, že zůstanou izolováni. Studie ukazují, že intimní vztah s partnerem, který je oporou, zřetelně přispívá k psychickému a tělesnému zdraví jedince (Strnadová, 2009, str. 208).

Střední dospělost – Pro mnoho lidí jsou roky střední dospělosti (asi od 40 do 65 let) nejproduktivnějším obdobím. Lidé po čtyřicítce jsou obvykle na vrcholu své kariéry (Strnadová, 2009, str. 210).

První skupina

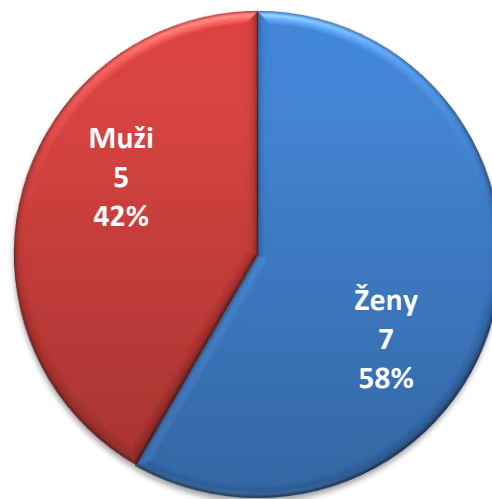
Dotazník vyplnilo 6 žen a 14 mužů s průměrným věkem 21 let.

Graf 1 – Studenti prezenční formy studia (první skupina) dle pohlaví

Druhá skupina

Dotazník vyplnilo 5 mužů a 7 žen s průměrným věkem 36 let.

Graf 2 – Studenti kombinované formy studia (druhá skupina) dle pohlaví

Hypotézy

První skupina

Hypotéza č. 1

Studenti prezenční formy studia vysoké školy oboru Sociální pedagogika průměrného věku 21 let, mají mezi prvními pěti hodnotami uvedeny položky láska, vzdělání a rodina.

Druhá skupina

Hypotéza č. 2

Studenti kombinované formy studia na vysoké škole oboru Sociální pedagogika průměrného věku 36 let mají mezi prvními pěti hodnotami uvedeny položky rodina, zdraví a zaměstnání.

Výsledky – žebříček hodnot dle metody SEQoL

Porovnání první a druhé skupiny

První skupina		
1.	Rodina	14
2.	Zdraví	13
3.	Práce	12
4.	Vzdělání	12
5.	Láska	10
6.	Přátelé	7
7.	Peníze	5
8.	Cestování	3
9.	Sport	3
10.	Ostatní	2

Tabulka 1 – Celkové výsledky první skupina

Druhá skupina		
1.	Zdraví	12
2.	Rodina	11
3.	Zaměstnání	7
4.	Spokojenost a štěstí	5
5.	Vztahy a přátelství	5
6.	Volný čas	5
7.	Ostatní	5
8.	Vzdělání	4
9.	Odpočinek	3
10.	Seberealizace	3

Tabulka 2 – Celkové výsledky druhá skupina

Celková hodnota QL a celková míra spokojenosti

První skupina

Míra spokojenosti jednotlivých studentů První skupina		
Celková hodnota QL v %	Celková míra spokojenosti v %	Absolutní rozdíl v %
71,00	70	1,00
81,25	80	1,25
56,25	55	1,25
27,00	30	3,00
84,00	80	4,00
46,00	50	4,00
74,80	70	4,80
85,00	90	5,00
91,00	85	6,00
77,00	70	7,00
77,15	70	7,15
69,00	60	9,00
39,50	50	10,50
69,00	80	11,00
73,00	60	13,00
91,50	75	16,50
61,00	80	19,00
70,00	90	20,00
49,70	75	25,30
30,00	80	50,00

Tabulka 3 – Celková míra spokojenosti (První skupina)

Druhá skupina

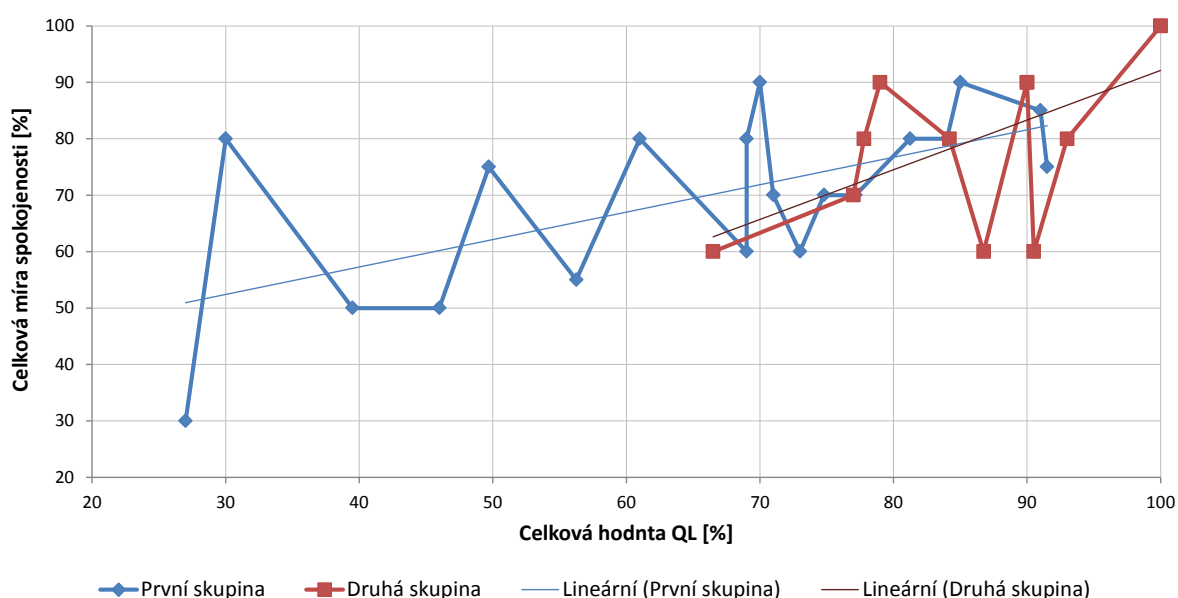
Míra spokojenosti jednotlivých studentů Druhá skupina		
Celková hodnota QL v %	Celková míra spokojenosti v %	Absolutní rozdíl v %
100,00	100	0,00
90,00	90	0,00
100,00	100	0,00
90,00	90	0,00
77,80	80	2,20
84,20	80	4,20
66,50	60	6,50
77,00	70	7,00
79,00	90	11,00
93,00	80	13,00
86,75	60	26,75
90,50	60	30,50

Tabulka 4 – Celková míra spokojenosti (Druhá skupina)

Tabulka 3 – Z celkové míry spokojenosti v první skupině vyplývá, že pouze 3 studenti prezenčního studia vysoké školy jsou pod normou, neboli mají absolutní rozdíl mezi mírou spokojenosti a celkovou mírou spokojenosti roven nebo větší než 20 %. Ve střední kategorii jsou studenti od 4 % do 20 % rozdílu¹, kterých je 13. V normě jsou pak pouze 4 zkoumaní studenti prezenční formy studia.

Tabulka 4 – Z celkové míry spokojenosti ve druhé skupině vyplývá, že pouze 2 studenti kombinované formy studia na vysoké škole jsou pod normou, ve střední kategorii je 5 studentů a studentů v normě je 5.

Porovnání zjištěných celkových hodnot QL a celkové míry spokojenosti první a druhé skupiny ukazuje následující Graf 3.

Graf 3 – Porovnání zjištěných celkových hodnot QL a celkové míry spokojenosti první a druhé skupiny

¹ interval $\langle 4, 20 \rangle$

Vyhodnocení hypotéz

První skupina

Hypotéza č. 1

Studenti prezenční formy studia vysoké školy oboru Sociální pedagogika průměrného věku 21 let, mají mezi prvními pěti hodnotami uvedeny položky láska, vzdělání a rodina.

Vyhodnocení:

Skutečně uvedené hodnoty:

1. rodina
2. zdraví
3. práce
4. vzdělání
5. láska

Hypotéza č. 1 se potvrdila – hodnoty *láska, vzdělání a rodina* byly skutečně uvedeny mezi prvními pěti položkami v hodnotovém systému studentů prezenční formy studia vysoké školy oboru Sociální pedagogika průměrného věku 21 let (viz Tabulka 1).

Pro první skupinu je nejdůležitější hodnota *rodina*.

Míra spokojenosti a celková míra spokojenosti vyšly tak, jak jsme očekávali. Celková míra spokojenosti ukazuje, že pouze tři studenti prezenčního studia vysoké školy jsou pod normou, neboli mají rozdíl mezi mírou spokojenosti a celkovou mírou spokojenosti větší než 20 procent. Ve střední kategorii jsou studenti od 4 procent do 20 procent rozdílu, těchto studentů je třináct. V normě jsou pouze čtyři zkoumaní studenti prezenční formy studia (viz Tabulka 3).

Celkový počet respondentů byl 20, tj. 100 životních cílů.

Druhá skupina

Hypotéza č. 2

Studenti kombinované formy studia na vysoké škole oboru Sociální pedagogika průměrného věku 36 let mají mezi prvními pěti hodnotami uvedeny položky rodina, zdraví a zaměstnání.

Vyhodnocení

Skutečné uvedené hodnoty:

1. zdraví
2. rodina
3. zaměstnání
4. spokojenost a štěstí
5. vztahy a přátelství

Hypotéza č. 2 se potvrdila – hodnoty *rodina, zdraví a zaměstnání* byly skutečně uvedeny mezi prvními pěti položkami v hodnotovém systému studentů kombinované formy studia vysoké školy oboru Sociální pedagogika průměrného věku 36 let (viz Tabulka 2).

Pro druhou skupinu je nejdůležitější hodnota *zdraví*.

Míra spokojenosti i celková míra spokojenosti vyšly podle očekávání. Celková míra spokojenosti ukazuje, že pouze dva studenti kombinované formy studia na vysoké škole jsou pod normou, neboli mají rozdíl mezi mírou spokojenosti a celkovou mírou spokojenosti větší než 20 procent. Ve střední kategorii jsou studenti od 4 procent do 20 procent rozdílu, těchto studentů je pět. V normě je pět zkoumaných studentů kombinované formy studia (viz Tabulka 4).

Celkový počet respondentů byl 12, tj. 60 životních cílů.

Souhrn výsledků výzkumu

Porovnání obou skupin

Celkový počet respondentů v obou skupinách byl 32, tj. 160 životních cílů.

Pro obě skupiny jsou nejdůležitějšími hodnotami *rodina, zdraví a zaměstnání (práce)*. V první skupině mladších respondentů se dále objevuje vzdělání a láska, druhá skupina tyto hodnoty neuvádí. Naopak ve druhé skupině starších respondentů jsou uvedeny hodnoty *spokojenost a štěstí, vztahy a přátelství*, které v první skupině nenalezneme.

Můžeme tedy pozorovat, že některé hodnoty jsou v našem životě trvalého rázu (*rodina, zdraví, zaměstnání*) a jiné se s vývojem člověka v porovnání generací mění (mladší respondenti dále preferují vzdělání a lásku, starší respondenti dále uvádějí *spokojenost a štěstí, vztahy a přátelství*).

Celková míra spokojenosti se v první skupině pohybovala v rozmezí od 30 do 85 %, u druhé skupiny byl tento rozsah menší, a to od 60 do 100 %. V první skupině jsou v normě 4 studenti, kteří dosáhli rozdílu do 3 % a ve druhé 5 studentů s maximálním rozdílem 2,2 %. Nejpočetnější kategorií studentů je v obou skupinách střední (druhá) statistická skupina (interval rozdílu $\langle 4, 20 \rangle$ procent) se zjištěným rozdílem od 4 do 19 %.

Obě skupiny měly na prvních třech místech stejné hodnoty (rodina, zdraví a zaměstnání), pouze v jiném pořadí, a měly obdobné výsledky míry spokojenosti, což mě docela překvapilo.

U studentů prezenční formy studia jsem spíše očekával, že na prvním místě bude uvedena hodnota láska (ve skutečnosti byla jejich první hodnotou položka *rodina*). U studentů kombinované formy jsem očekával, že na prvním místě bude uvedena hodnota rodina (a ve skutečnosti byla jejich první hodnotou položka *zdraví*).

V Příloze 4 této bakalářské práce můžeme podrobně sledovat rozšířené odpovědi respondentů s argumenty pro vysvětlení jednotlivých životních hodnot.

4 Závěr

Cílem bakalářské práce bylo přednést a odhalit život a dílo jednoho z nejvýznamnějších a nejkontroverznějších světových filozofů – Alberta Camuse, a to nejdříve ve vztahu k výkladu souvislostí *existencialistické koncepce člověka* a posléze ve vztahu *k současnému pojetí výchovy* v kontextu sociální pedagogiky.

Práce byla rozdělena na dvě hlavní části. V první části jsme se zabývali představením zajímavého života Alberta Camuse. Dále jsme navázali stručným rozborem děl, která jsme rozčlenili do několika vývojových etap. Uvedli jsme také komparaci názorů na otázky života a člověka v širším konceptu existenciální filozofie.

V druhé části práce jsme provedli analýzu Camusova pojetí vztahu člověka, prostředí a výchovy. Pokusili jsme se komentovat náhledy na role a možnosti výchovy v kontextu životních situací a porovnali jsme, do jaké míry je současné obsahové pojetí oboru Sociální pedagogika – *jako teorie a praxe pomáhání člověku*, předznamenáno názory Alberta Camuse.

Francouzského spisovatele, filozofa i dramatika Alberta Camuse jsme uvedli jako jednoho z čelních představitelů existencialismu, který prošel vývojem od nihilistické filozofické absurdity *k humanismu s výrazným moralizačním důrazem*.

Ztrátu víry v tradiční hodnoty, symbolizované tragickým pocitem prázdnoty po smrti Boha a pocit nesmyslnosti života a absurdnosti zaběhnutého řádu okolního světa se Albert Camus pokoušel překonat nejprve lhostejností a nezájmem v románu *Cizinec* a po té revoltou, cílenou vzpourou v románu *Mor*. Následně dochází k filozofii povinnosti a soucitu, solidaritě, kterou on sám nazývá *zbožností bez Boha*.

Rozpor mezi pocity absurdity, rezignace, revolty a oproti tomu myšlenkami humanistických ideálů se odráží v Camusových povídkových cyklech (*Exil a království*), dramatech (*Caligula*, *Nedorozumění*) a filozofických esejích (*Mýtus o Sisyfovi*, *Člověk revoltující*).

Ukázali jsme, že v díle Alberta Camuse postupně dochází k prolínání *individualismu s humanismem*. Přijmutím paradoxu transparentního ateismu se se svou vírou v mrtvého Boha zařadil k ateistické části existencialistů.

V závěru našeho uvažování o hodnotovém světě Alberta Camuse jsme doplnili výsledky výzkumné sondy, ve které jsme sledovali, jaké jsou v současnosti ústřední hodnoty vysokoškolských studentů oproti hodnotám v době Alberta Camuse.

Ve výzkumu jsme použili metodu hodnocení individuální kvality života SEIQoL dle J. Křivohlavého.

Náš výzkum ukázal, že pro studenty prezenčního i kombinovaného studia oboru Sociální pedagogika je charakteristická preference těchto životních hodnot – *rodina, zdraví a zaměstnání*. Zjistili jsme, že tyto hodnoty jsou trvalého rázu, oproti jiným, které se s vývojem člověka v porovnání dvou generací mění – mladší respondenti preferují dále vzdělání a lásku, starší respondenti dále uvádějí spokojenost a štěstí, vztahy a přátelství.

5 Seznam použité literatury a pramenů

- ARENDOVÁ, H. *Krize kultury. Čtyři cvičení v politickém myšlení*. Praha: Vyšehrad, 1993.
ISBN 80-204-0424-4
- BERÁNKOVÁ, E. *(Ne)musíme si představit, že Sisyfos je šťasten, aneb Camusovo věčné pokušení nadějí. Doslov ke knize A. Camuse Mýtus o Sisyfovi*. Praha: Garamond, 2006.
ISBN 80-205-0360-9
- BREZINKA, W. *Filozofické základy výchovy*. Praha: Zvon, 1996. ISBN 80-7113-169-5
- CAMUS, A. *Caligula – Stav obležení*. Praha: Orbis, 1965, přeložili Alena Šabatková a Jiří Konůpek.
- CAMUS, A. *Pád*. Praha: Mladá fronta, 1966, přeložil Miloslav Žilina.
- CAMUS, A. *Lyrical and Critical Essays*. United Kingdom: Vintage Books, 1970.
ISBN 978-0394708522
- CAMUS, A. *První člověk*. Praha: Mladá fronta, 1995, přeložila Kateřina Vinšová.
- CAMUS, A. *Cizinec*. Praha: Odeon, 1998. ISBN 605-22-855
- CAMUS, A. *Exil a království*. Praha: Garamond, 2005. ISBN 80-86379-89-2
- CAMUS, A. *Mýtus o Sisyfovi*. Praha: Garamond, 2006. ISBN 80-205-0360-9
- CAMUS, A. *Šťastná smrt*. Praha: Garamond, 2006. ISBN 80-86955-14-1
- CAMUS, A. *Člověk revoltující*. Praha: Garamond, 2007. ISBN 978-80-86955-55-1
- CAMUS, A. *Mor*. Praha: Garamond, 2007. ISBN 978-80-86955-75-9
- KIERKEGAARD, S. *Bázeň a chvění. Nemoc k smrti*. Praha: Svoboda, 1993.
ISBN 80-205-360-9
- KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-568-4
- NIETZSCHE, F. *Tak pravil Zarathustra*. Praha: Odeon, 1968. ISBN 80-85885-79-4
- PALOUŠ, R. *Čas výchovy*. Praha: SPN, 1992. ISBN 80-04-25415-2

PELCOVÁ, N. *Filozofická a pedagogická antropologie*. Praha: Karolinum, 2004.

ISBN 80-246-0076-5

PELIKÁN, J. *Výchova jako teoretický problém*. Ostrava: Amosium servis, 1995.

ISBN 80-85498-27-8

STRNADOVÁ, V. *Kurz psychologie I*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009.

ISBN 978-80-7041-599-3

TODD, O. *Albert Camus: A Life*. New York: Carroll and Graf, 2000. ISBN 0-7867-0739-9

Webové zdroje

1. Kresba Alberta Camuse (obrázek), [25. 2. 2009],

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Albert_Camus.png>

2. Podpis Alberta Camuse (obrázek), [25. 2. 2009],

<<http://www.postreh.com/phprs/view.php?cisloclanku=2009033101>>

Seznam tabulek

Tabulka 1 – Celkové výsledky první skupina	47
Tabulka 2 – Celkové výsledky druhá skupina	47
Tabulka 3 – Celková míra spokojenosti (První skupina)	47
Tabulka 4 – Celková míra spokojenosti (Druhá skupina).....	47

Seznam grafů

Graf 1 – Studenti prezenční formy studia (první skupina) dle pohlaví.....	46
Graf 2 – Studenti kombinované formy studia (druhá skupina) dle pohlaví.....	46
Graf 3 – Porovnání zjištěných celkových hodnot QL a celkové míry spokojenosti první a druhé skupiny	48

Seznam příloh

Příloha 1 – Albert Camus – životopisná data.....	I
Příloha 2 – Albert Camus – přehled literárních děl.....	III
Příloha 3 – Formulář pro zjišťování kvality života metodou SEIQoL.....	V
Příloha 4 – Výzkum hodnotového systému 2012/13 – rozšířené odpovědi respondentů s argumenty	VI

Přílohy

Příloha 1 – Albert Camus – životopisná data

(dle http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1957/camus-bio.html)

Francouzský spisovatel, dramatik, filozof, držitel Nobelovy ceny za literaturu v roce 1957.

Datum narození: 07. 11. 1913 – Mondovi, Alžírsko

Datum úmrtí: 04. 01. 1960 – Villeblevin, Francie

Albert Camus, významný francouzský spisovatel, laureát Nobelovy ceny za literaturu v roce 1957, dramatik, publicista a filozof, názorově úzce spjatý s *existencialismem*, přichází na svět 7. listopadu roku 1913 ve francouzském Alžírsku, v Mondovi, jako syn zemědělského dělníka a sluzky španělského původu. V Alžírsku Camus stráví celé své dětství (v bojích první světové války mu v roce 1914 ve Francii, v bitvě na Marně, zemře otec) a mládí, po studiích na lyceu pak v roce 1936 úspěšně zakončuje i studia filozofie na alžírské univerzitě. V této době se Albert Camus začíná věnovat divadlu a žurnalistice – v Alžíru vede ochotnická divadla *Théâtre du Travail* a *Théâtre de l'Equipe*, jako žurnalista působí v denících *Alger républicain* (od roku 1938) a později v *Soir Républicain*. Do stejného období je pak datováno i Camusovo krátkodobé členství v komunistické straně.

Na počátku druhé světové války, v roce 1940, je Albert Camus z Alžíru vyhoštěn a přichází do Paříže, kde v letech 1940–42 publikuje v deníku *Paris Soir* a kde se od roku 1943 podílí na vydávání ilegálního deníku *Combat*, jehož šéfredaktorem je pak v letech 1944–47. Za války působí Camus též jako jazykový lektor pro nakladatelství *Gallimard* (od roku 1943).

Po druhé světové válce se pak Camus téměř výhradně věnuje literatuře.

Jako spisovatel Albert Camus debutuje v roce 1942 románem *Cizinec (L'Étranger)*, jehož titulní hrdina, úředník Mersault, náhodný vrah, je odsouzen ne za svůj čin, nýbrž za to, že neuznává společností dané lidské hodnoty. Tento existencialismem ovlivněný, *absurdní román* je často interpretován jako pokus překonat absurditu lidského bytí lhostejností. Ve stejném roce vychází Camusův esej *Mýtus o Sisyfovi (Le Mythe de Sisyphe)*, v němž Camus na příkladu antického hrdiny Sisyfa ukazuje absurdnost lidského údělu, který lze, snad, překonat neustálým bojem za vlastní sebepotvrzení. V roce 1947 vychází Camusův román *Mor (La Peste)*, jeden z vrcholů Camusovy prozaické tvorby.

V roce 1951 Albert Camus vydává filozoficko-historický esej *Člověk revoltující (L'Homme révolté)* – zde Camus analyzuje různé formy vzpoury jedince proti světu. Touto

esejí se pak Camus myšlenkově i lidsky rozchází s J. P. Sartrem, se kterým se sblížil těsně po druhé světové válce, a tedy i s jeho existencialistickým hnutím. V roce 1956 vychází román *Pád (La Chute)*, o rok později pak soubor šesti filozoficky laděných povídek *Exil a království (L'Exil et le royaume)*.

Zamýšlený román *První člověk (Le Premier homme)* zůstane pak již nedopsán.

Ve čtyřicátých letech 20. století patří Albert Camus též k předním francouzským dramatikům – jeho nejuznávanějším dramatem je *Caligula* z roku 1944, dílo obdobně laděné jako literární *Cizinec*. Dalším známým Camusovým dramatem z téhož roku je drama *Nedorozumění (Le Maletandu)*.

V roce 1957 se Albert Camus stává laureátem Nobelovy ceny za literaturu.

3. ledna roku 1960 pak Albert Camus, trpící dlouholetými zdravotními potížemi, tuberkulózou, při autohavárii ve Villeblevin umírá.

Příloha 2 – Albert Camus – přehled literárních děl

(dle http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1957/camus-bibl.html)

Beletrie

- *Cizinec* (*L'Étranger*, 1942)
- *Pád* (*La Chute*, 1956)
- *Exil a království* (*L'Exil et le royaume*, 1957) – povídková kniha
- *Šťastná smrt* (*La Mort heureuse*, napsáno 1936–1938, publikováno posmrtně 1971)
- *První člověk* (*Le premier homme*, nedokončeno, vydáno posmrtně 1994)

Dramata a dramatizace

- *Caligula* (*Caligula*, napsáno 1938, knižně vydáno 1944)
- *Nedorozumění* (*Le Malentendu*, 1944)
- *Stav obležení* (*L'Etat de Siege*, 1948)
- *Spravedliví* (*Les Justes*, 1949)
- *Rekviem za jeptišku* (*Requiem pour une nonne*, 1956) – dramatizace stejnojmenného románu Williama Faulknera
- *Běsi* (*Les Possédés*, 1959) – dramatizace stejnojmenného románu Fjodora Michajloviče Dostojevského

Eseje a filozofické spisy

- *Mýtus o Sisyfovi* (*Le Mythe de Sisyphe*, 1942)
- *Člověk revoltující* (*L'Homme révolté*, 1951)

Deníky a memoáry

- *Zápisníky I. (květen 1935 – únor 1942)*, (*Carnets I, mai 1935 – février 1942*, vydáno posmrtně 1962)
- *Zápisníky II. (leden 1942 – březen 1951)*, (*Carnets II, janvier 1942 – mars 1951*, vydáno posmrtně 1964)
- *Zápisníky III. (březen 1951 – prosinec 1959)*, (*Carnets III, mars 1951 – décembre 1959*, vydáno posmrtně)

Česká vydání

- *Cizinec* – Praha 1947, přeložil Svatopluk Kadlec

- *Mor* – SNKLU, Praha 1963, přeložila Milena Tomášková, znovu Odeon Praha 1993 a Hynek, Praha 1997
- *Caligula* – Dilia, Praha 1964, přeložila Alena Šabatková
- *Spravedliví* – Dilia, Praha 1964, přeložila Alena Šabatková
- *Caligula* – Stav obležení, Orbis, Praha 1965, přeložili Alena Šabatková a Jiří Konůpek
- *Exil a království* – SNKLU, Praha 1965, přeložil Josef Pospíšil, Garamond, Praha 2005
- *Cizinec, Pád* – Mladá fronta, Praha 1966, přeložil Miloslav Žilina
- *Nedorozumění* – Dilia, Praha 1968, přeložila Alena Šabatková
- *Romány a povídky* – Odeon, Praha 1969, přeložili Miloslav Žilina, Josef Pospíšil a Milena Tomášková – obsahuje *Cizinec*, *Mor*, *Pád* a *Exil a království*
- *Cizinec* – Odeon, Praha 1988, přeložil Miloslav Žilina, znovu Hynek, Praha 1997 a Garamond, Praha 2005
- *Člověk revoltující* – Český spisovatel, Praha 1995, přeložila Kateřina Lukešová, znovu Garamond, Praha 2007
- *Mýtus o Sisypovi* – Svoboda, Praha 1995, přeložila Dagmar Steinová, znovu Garamond, Praha 2006
- *První člověk* – Mladá fronta, Praha 1995, přeložila Kateřina Vinšová
- *Zápisníky I. (květen 1935 – únor 1942)* – Mladá fronta, Praha 1997, přeložila Vlasta Dufková
- *Léto* – Hynek, Praha 1999, přeložila Vlasta Dufková
- *Zápisníky II. (leden 1942 – březen 1951)* – Mladá fronta, Praha 1999, přeložila Vlasta Dufková a Josef Mlejnek
- *Zápisníky III. (březen 1951 – prosinec 1959)* – Mladá fronta, Praha 2000, přeložila Vlasta Dufková
- *Pád* – Garamond, Praha 2006, přeložil Miloslav Žilina
- *Šťastná smrt* – Garamond, Praha 2006, přeložil Ladislav Šerý

Camusovy dramaturgie v českém vydání

- *Rekvie za jeptišku*, Dilia, Praha 1965, přeložila Gabriela Vavrušková, dramaturgie románu Williama Faulknera
- *Běsi*, Dilia, Praha 1967, přeložil Jaroslav Král, dramaturgie románu Fjodora Michajloviče Dostojevského.

Příloha 3 – Formulář pro zjišťování kvality života metodou SEIQoL

(Křivohlavý, 2009, s. 248)

Jméno a příjmení:

Dnešní datum:

Rok narození:

Důležitost daného tématu v %	Životní téma – Oč vám v životě jde především (5 životních cílů)	Míra spokojenosti v % (v každé řádce od 0 do 100 %)
	1.	
	2.	
	3.	
	4.	
	5.	

Součet procent ve všech pěti řádcích v levém sloupečku musí být roven 100 %.

Míra spokojenosti se životem:

<-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|----->

je to tak špatné, jak jen je to možné

je to tak dobré, jak jen to dobré může být

Celková hodnota QL:

Celková míra spokojenosti:

Příloha 4 – Výzkum hodnotového systému 2012/13 – rozšířené odpovědi respondentů s argumenty

Rodina

První skupina

- + dobré vztahy
- + životní a sociální zázemí
- + úplná a šťastná
- + vybudování harmonického domova
- + spokojená a zdravá
- + mít se o koho opřít
- + mít se kam vrátit
- + děti, manžel, láska

Druhá skupina

- zdraví rodiny
- kvalitní vztahy
- opora a láska
- smysl života
- životní náplň
- psychická podpora
- ekonomická podpora

Zdraví

První skupina

- + mé a celé rodiny
- + mých blízkých
- + udržení v rámci možností
- + rakovina v rodině
- + je hlavní a důležité
- + být v dobré kondici bez nemoci

Druhá skupina

- fyzická a duševní pohoda
- všichni bez vážné nemoci
- nepřítomnost nemoci, vyrovnanost
- schopnost užít a vnímat okolí
- těšit se ze života
- možnost fungování
- pro mě a mé blízké
- základní hodnota
- zdravotní stav

Zaměstnání (práce)

První skupina

- + dobře placená práce
- + spokojenost v práci
- + kariéra
- + uplatnění se v oboru
- + finanční zajištění
- + peníze, stálá, z oblasti zájmů
- + ne jen povinnost

Druhá skupina

- obživa, seberealizace
- mít dobrou práci
- uspokojovat a naplňovat
- materiální zabezpečení
- kariéra
- zisk peněz

Vzdělání

První skupina

- + dostudovat VŠ
- + mít vysokoškolský titul
- + škola, v oblasti mých zájmů
- + předpoklad k dobré práci
- + uspět na trhu práce
- + splnit si co nejvíc

Druhá skupina

- rozšíření obzoru
- možnost uplatnění
- schopnost poznávat nové
- zisk peněz

Láska

První skupina

- + životní partner
- + životní zázemí
- + založení rodiny, děti
- + porozumění, romantika
- + život ve dvou, možnost na někoho se spolehnout

Druhá skupina

- partnerka
- dobře spolu vycházet
- být v životě sám nestačí

Přátelé

První skupina

- + být oblíbený
- + volný čas
- + mít si s kým popovídat a posedět
- + vždy mít kolem sebe pár dobrých přátel
- + společenský život
- + zábava
- + bez nich by byl život smutný
- + lidé v mém okolí
- + opora v nesnázích

Druhá skupina

- upřímnost a opravdovost
- důvěra a spolehlivost
- sdílet zážitky a pomáhat si
- rozumět si spolu

Peníze

První skupina

- + finanční zajištění do budoucna
- + koupit si cokoli
- + mít se dobře
- + zajištění na celý život
- + nestrádat
- + být zabezpečen
- + život na úrovni
- + majetek
- + samostatnost

Druhá skupina

finanční zabezpečení a bydlení

Cestování

První skupina

- + procestovat svět
- + poznat cizí země
- + poznávání nových míst a lidí
- + jak to chodí ve světě

Sport

První skupina

- + odreagování se
- + celý život se věnuji sportu
- + závodně florbal
- + úspěchy ve sportu
- + dosáhnout dobrých výsledků
- + abych se v životě nenudil a prožil plno dobrodružství
- + posílení odolnosti a získání kondice

Druhá skupina

možnost zasportovat si
odpočinek, zábava s přáteli

Ostatní

Mít své auto, seberealizace, vybudování životních jistot, štěstí, spokojenost, bydlení, děti, víra, schopnost zůstat na živu, vylézt kopec přes 7 000 m, morální postoje, možnost relaxace.

Nejzajímavější odpovědi u obou skupin

Rodina

- ✚ mít se o koho opřít
- ✚ mít se kam vrátit

Zdraví

- ✚ udržení v rámci možností
- ✚ rakovina v rodině
- ✚ všichni bez vážné nemoci

Práce

- ✚ ne jen povinnost
- ✚ stálá
- ✚ obživá

Vzdělání

- ✚ uspět na trhu práce
- ✚ splnit si co nejvíc
- ✚ poznat něco nového

Láska

- ✚ porozumění
- ✚ být v životě sám nestačí

Přátelé

- ✚ mít si s kým popovídat a posedět
- ✚ bez nich by byl život smutný
- ✚ důvěra a spolehlivost

Peníze

- ✚ život na úrovni

Cestování

- ✚ jak to chodí ve světě

Sport

- ✚ sportovat s přáteli
- ✚ závodně florbal

Nejčastější odpovědi u obou skupin

Rodina

- ✚ dobré vztahy
- ✚ životní a sociální zázemí
- ✚ úplná a šťastná
- ✚ vybudování harmonického domova

Zdraví

- ✚ mé a celé rodiny
- ✚ mých blízkých

Práce

- ✚ dobře placená
- ✚ spokojenost v práci
- ✚ kariéra
- ✚ uplatnění se v oboru

Vzdělání

- ✚ mít vysokoškolský titul
- ✚ v oblasti mých zájmů

Láska

- ✚ životní partner

Přátelé

- ✚ vždy mít kolem sebe pár dobrých přátel
- ✚ společenský život
- ✚ zábava

Peníze

- ✚ finanční zajištění do budoucnosti

Cestování

- ✚ procestovat svět
- ✚ poznat cizí země